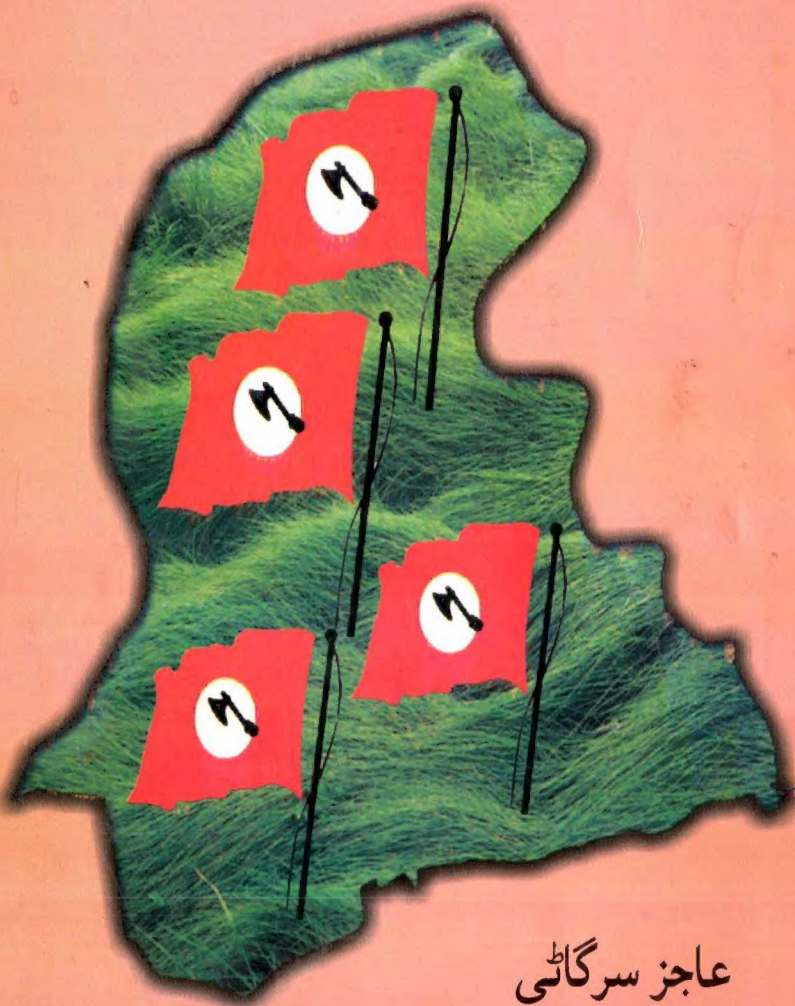

آزاديءَ جا ڳاڙها جهنڊا

(شاعري)

عاجز سرگاڻي

آزاديء جا ڳاڙها جهنڊا
(شاعري)

عاجز سرگاڻي

آزاديء جا ڳاڙها جهنڊا

عاجز سرگاڙي

نشر و اشاعت شعبو

(جسمم)

هڪ هزار

120 رپيا

ڪتاب:

شاعر:

چپائيندڙ:

تعداد:

مُلھ:

ارپنا

سند ڌرتيءَ جي عظيم شهيدن
سرائي قربان ڪهاوڙ، روپلي چولياڻي،
نور الله تنيي ۽ ذوالفقار ڪولاچي جي
نالي، جن جا موت هڪ جهڙا ٿيا.
- عاجز سرگائي

ڳاڙها ڳيرو سند جا، تون ئي منهنجو خواب،
تون ئي آڻهه جواب، صدين جي سوال جو!
- اياز

مهاڳ

هڪ شام جو مان هليو ويندس،
 ڄاڻ نه اٿم ته ڪيڏانهن پيو وڃان،
 ۽ جي اهو وقت جنگ جو هوندو،
 ته مان ماڻ جي هيٺان ائين دٻجي ويندس،
 جيئن ڪو مٽيءَ هيٺان دٻجي وڃي.....

هي سٽون ’فيڊوئيانو‘ جون آهن هي رومانوي شاعر
 1918ع ۾ ڄائو هو. سندس شاعريءَ جو پهريون مجموعو ”لينڊ
 اسپيس“ 1930ع ۾ شايع ٿيو هو. پر ادبي ڪيتر ۾ ايڏي مڃتا نه
 مليس، جنهن ڪري هو پيرس هليو ويو، جتي هو دادا وادي جي
 لهر ۾ شامل ٿي ويو ۽ انهيءَ تيز لهر بابت يورپ ۽ آمريڪا ۾
 ليڪچر ڏيندو رهيو، جتي کيس وڏي مڃتا ملي، اُتي هو
 ”بينجامن فادين“ جي نالي سان لکندو هو، فرانسيسي فوج سان
 وڙهندي، هي شاعر نازين جي ور چڙهي ويو ۽ کيس 1944ع ۾
 کيس چيمبر ۾ مرڻو پيو.

’عاجز‘ سرگاڻي فرانسيسي فوج سان ته ناهي وڙهيو ۽ نه
 وري هو نازين جي ور چڙهي ويو آهي پر هو پنهنجي ديس تي
 رنجيت سنگهه جي اولاد جا ظلم اکين سان ڏسي رهيو آهي. هو
 اهڙن ظلمن کان بغاوت جو اعلان ڪري ٿو ۽ پنهنجي تخليقي
 عمل کي تيز ڪري انقلابي گيت لکي ٿو ۽ ماڻهن کي بيدار
 ڪري ٿو.

نياز همايوني ۽ ابراهيم منشي کانپوءِ قومي ۽ انقلابي شاعري ڪندڙ ڪيترائي شاعر خاموش ٿي ويا، اهي هينئر قومي اسٽيجن تي ظاهر ناهن، ۽ نه وري پنهنجي انقلابي شاعري ڇپرائڻ لاءِ به تيار آهن، ان ماحول ۾ ”عاجز“ سرگاڻي ”آزاديءَ جا ڳاڙها جهنڊا“ ڪتاب لکي ستل روحن کي جاڳايو آهي.

جڏهن اسان سنڌي ادبي سنگت، باڊھ ۾ هوندا هئاسين ان وقت اسان جي تر جي سٺن شاعرن جو ذڪر ٿيندو هو انهن ۾ شيرل بيوس باڊاهي، پيرل قمبر، دادن فقير ۽ عاجز سرگاڻي سرفهرست هئا. شيرل، پيرل ۽ دادن ته گهڻو وقت اڳ لاڏاڻو ڪري چڪا هئا. مون کي ”عاجز“ سرگاڻي سان ملڻ جو وڏو شوق هوندو هو پر شهر کان ٻاهر نڪرڻ ڏاڍو ڏکيو لڳندو هو، ڪيتري عرصي کان پوءِ باڊھ ۾ سگا (سند گريجوئيٽس ايسوسيئيشن) وارن ”ڪل سنڌ“ مشاعرو ڪرايو هو، جنهن ۾ تاجل بيوس، احمد خان مدهوش، تاج جويو، سرڪش سنڌي، وسيم سومرو، ذوالفقار سيال، اياز جاني، عبدالغفار تبسم ۽ منار سولنگي سميت ڪيترائي شاعر آيل هئا، ان سڄي مشاعري ۾ ”عاجز“ سرگاڻي پندڙي ڪي. گرمائي ڇڏيو. سندس شاعري پڙهڻ جو انداز به متاثر ڪندڙ هو.

اگر ڪو ڪربلا ڪري ته ڪربلا ڪري ڏجي،
نه ڇپ ڪجي نه چئون چران، پوءِ آ ته آ ڪري ڏجي!
محاذ عشق جي چڙهي. نه پوئتي نهارجي،
هي سر وڃي ته سئو دفعا پر سر فدا ڪري ڏجي!
سڄي ڄمار قيد ۾ گذارجي ”جي. ايم.“ تي؛

وجود جي وقار لاءِ هو هوا ڪري ڏجي،
 ۽ ڪلجي نه ڪا منافقي ملي زهر جي پل ٽڪي،
 اي ”عاجز“ اصول لاءِ آ ته نا ڪري ڏجي!
 سندس ان غزل پڙهڻ تي پنڊال ۾ تڙيون وڃي ويون ۽
 سڄي مشاعري ۾ ايڏو ڪنهن ٻئي شاعر کي داد نه مليو جيڪو
 ”عاجز“ سرگاڻيءَ کي مليو، فوري طور تي تاج جويي ”عاجز“
 کان پنهنجو غزل ورتو ۽ سنڌي ادبي سنگت، جي ته ماهي پرچي
 ۾ شايع ڪرايائين، ان وقت ته ماهي ”سنگت“ پرچو ڪتاب جي
 صورت ۾ ڇپجندو هو، جڏهن تاج جويو پاڻ سيڪريٽري جنرل
 هوندو هو.

”عاجز“ سرگاڻيءَ جي قومي ۽ انقلابي شاعري اسان جي
 لاءِ وڏو سرمايو آهي، هن جي انقلابي شاعريءَ ۾ مزاحمت جو
 وڏو رنگ شامل آهي، تازو سنڌ ۾ هلندڙ مزاحمت کان گهڻو
 متاثر ٿيندي نظر اچي رهيو آهي. ۽ پنهنجي ڪتاب ”آزاديءَ جا
 ڳاڙها جهنڊا“ ۾ غزلن ۽ نظم تي سچل جي گيترو ويس پهرايو.
 آهي، جيئن سچل سرمست سنڌ جي شاعريءَ کي هڪ نئون
 رنگ ڏنو ۽ اهو رنگ هزارين مولوين کي لوڙهي ويو هو.

هل درازا هل،

تنهنجا سڀ ملان،

منهنجو هڪ سچل (اياز)

شيخ اياز هڪ هنڌ لکيو هو ته ”اڄ روزاني صبح جو
 پٺاڻي جو رسالو پڙهندو هوس، هڪڙي ڏينهن سچل سرمست جو

رسالو پڙهيم ائين محسوس ڪيم ته اڄ شينهن جي گوشت سان
ناشتو ڪيو آهي

”عاجز“ سرگاڙي هن دؤر جو سچل آهي، جيڪو ٻين
سڀني مولوي شاعرن کان بهتر آهي، هي انهن شاعرن کان گهڻو
اڳتي هليو ويو آهي، جيڪي محبوب جي ذلتن ۽ محبوب جي
ريشم جهڙين ٻانهن وارن خوابن مان ناهن نڪتا. ”عاجز“
سرڪاري ڪرسين تي ويهندڙ ۽ سرڪاري مشاعرن ۾ شعر
پڙهندڙن شاعرن جي قطار ۾ شامل ناهي، هو انهن شاعرن کان
ڪنڊاٽو ٿي لکي ٿو ۽ ها اڄ جيڪي قومي شاعري لکڻ کان
پاسيرا ٿي ويا آهن اهي ’عاجز‘ جي مزاحمتي شاعريءَ اڳيان
لڄي ٿي رهيا آهن:

’عاجز‘ سرگاڙي پنهنجي قومي شاعريءَ ۾ سنڌ جي
سمورن وڏن شاعرن ۽ انقلابي ماڻهن کي ڳڻيو آهي، مخدوم
بلاول، پٽائي، سچل ۽ شاهه عنايت سميت سمورن عالمن اڳيان
هن سنڌ جو درد رکيو آهي.

سنڌ جا سردار سائين اي اجها عبداللطيف،
جال هيٺا تون پسين ٿو ڀرجهلا عبداللطيف!

ڪو چنگيز آهي ته ڇا ٿي پيو، مان به دولهه درياھ خان هان ديش جو،
ڪو دلال ڪو سندو روپ ڌاري پلي، مان محافظ نگهبان ديش جو!

هو پنجابين جي ظلم کي ڏسي پنهنجي شاعريءَ ۾ ظالمن کان
پري رهڻ جي هدايت ڪري ٿو.

سٺي اها صلاح ٿو پنجاب کان پري رهو،
سموري سامراج جي عذاب کان پري رهو.
جڏهن سنڌ جي پاڻيءَ تي ڌاڙو لڳي ٿو، تڏهن به 'عاجز' خاموش
نه ٿو رهي ۽ هو لکي ٿو ته:

ڪجهه پادر پاڻي ڪرڻو آ!

پاڻيءَ لاءِ پاڻي ڪرڻو آ!

۽ ٻوٽ ٻلي جو پيڇڻو آ!

اعلان اهو ئي ڪرڻو آ!

يا غم آهي يا پرڻو آ!

يا مارڻو آ، يا مرڻو آ!

هن نظر ۾ 'عاجز' سگهڙ شاعر حافظ محمد بخش کان
اثر وٺندي محسوس ٿي رهيو آهي، هن جو به پاڻي تي هڪ
اهڙو گيت آهي.

پاڻيءَ تي اڄ پاڻي ٿيندو،

ظالم تو سان پاڻي ٿيندو!

'عاجز' سرگاڻي موجوده سياسي صورتحال ۾ مفاهمت
تي به چڱي خاصي نظر رکي ٿو ۽ هو ان کي ننڍي ٿو.

مفاهمت جي لفظن ماري نيٺ ڪيا نقصان،

مزاحمت جي مهيمرن ئي ملهايو ميدان.

هو ان ئي ساڳي گيت جي مُنڍ ۾ ڳالهه سڌي ڪرڻ بابت
ڪجهه هيٺئن چئي رهيو آهي.

پاڻيءَ جي ڪا ليڪ نه آهي آ پٿر جي هيءَ ليڪ.
 آزاديءَ جي سيد جيڪا شروع ڪئي تحريڪ!
 سندس هي سڄو جو سڄو گيت ڳائڻ جهڙو آهي، پر هي
 هڪڙو نه هن جا سمورا غزل ۽ نظم جيڪڏهن ڪو فنڪار ڳائي
 ته نوجوانن جا روح گرمائي سگهي ٿو.
 عاجز سرگاڻي سانگهڙ سانجني تي به هڪ غزل لکيو آهي، جنهن
 جي ست ست ۾ درد سمايل آهي.
 هڪ ته ماريا ويا، ٻيو ته ساڙيا ويا،
 واقعو سانگهڙ جو تاريخ سنگين ٿيو!
 موت ڪولاچي، قربان، روپلي جو ڏسي،
 حوصلي جو به رُخ آهي رنگين ٿيو!
 حوصلي جي رُخ کي رنگين ڪري پيش ڪري اهو شاعر
 جو ئي ڪمال ٿي سگهي ٿو.
 ’عاجز‘ سرگاڻي جا ڪتاب ۾ شامل سمورا گيت
 قومپرستي زنده باد ”مخلوم بلاول موتي آ“ ”جنگ آزادي جي
 جاري آ“، ”پنهوارن جي ڀڳ بچايون“ ”جنهن جي سياست ڦرڻي
 ناهي“ ”بغاوتون شهادتون“ ”پنجاب کان پري رهو“ ۽ ”ته مرڪي
 هوشوءَ جا ڪردار“ سميت سمورا غزل ۽ نظم ”آزاديءَ جي ڳاڙهن
 جهنڊن“ سان گڏ سنڌ جي هوا ۾ جهولي رهيا آهن.

واحد ڪانڌڙو
 قاسم آباد، حيدرآباد سنڌ
 25 مئي 2011ع

آزادیءِ جاگڑھا جھنڊا

غزل

واقعو سانگهڙ جو، تاريخ سنگين ٿيو

هڪ ته ماريا ويا، ٻيو ته ساڙيا ويا،
واقعو سانگهڙ جو تاريخ سنگين ٿيو!

روپلو ۽ سرائي ها ڌرتيءَ ڏسي،
هي ته احساس ڪنهن کي به ڪو ڪين ٿيو!

هي رياست جي غنڊن جي حرڪت ڏسي،
منهن تي رومال ڏئي آ لڄي دين ٿيو!

ڪهڙي مٺي جي فتوى تي ساڙيا ويا،
ڪهڙو مفتي انهيءَ مان آ مطمئن ٿيو!

هانءُ سيهڙ جو ڪولاچي به ڦاڙي ويو،
موت جنهن جو ڪراچيءَ ۾ مسڪين ٿيو!

نيٺ نوزل ٿيئي به شهادت ورتي،
سند جيگل جو دامن به رنگين ٿيو!

وقت ناهي پري عيد اچي ته آ،
باغي مقتل سنڌي راهه کان ڪين ٿيو!

آزاديء جا ڳاڙها جهنڊا

موت ڪولاچي، قربان، روپلي جو ڏسي،
خوصلي جو رخ آهي رنگين ٿيو!

ديس آزاد جا ڪُن وسڻا وٺي،
ڄاڻ آزاد 'عاجز' فلسطين ٿيو!

تولئ مون لئ چو هن ڦاهيون

تولئ مون لئ چو هن ڦاهيون - تون ۽ مان جو سنڌي آهيون،
ها ها بيشڪ سنڌي آهيون - قربانيءَ جي ڪندي آهيون!

منهنجو سنڌ سان ساھ آ سبيل - مون کي خنجن جو پاڻي پيئل،
پرمتڙيو بي نيمڪ ناهيان - آخر سنڌي ٻچو آهيان!

مون وٽ جوت حسيني آهي - غير جي بيعت ڪرڻي ناهي،
مربو سر جو سانگو لاهي - مربو قوم جي قسمت ناهي!

سرهڻي قوم تان صدقي منهنجو - اڳ پوءِ گنگو لاهيان ٽنهنجو،
هاڻ سنڌي سڀ جاڳيا آهن - چورن پويان پاڳيا آهن!

سنڌ ته کوکي خالي ناهي - اٿبو ڪاهي سينو ساھي،
کوڏر ڪانو سڀ سرتي - سر ڏبو پر سنڌ امڙ تي!

دنيا ڀل پو حيرت ڪائي - واھ ويا جو ٿڃ - ملهائي،
قومي جذبو ڌارڻ وارا - قوم تان آفت تارڻ وارا!

آزاديء جا جهنڊا جهلندا

آزادي جا جهنڊا جهلندا سنڌ جي ٻاري ٻاري تي،
سنڌي ماڻهون ڊڄندا ناهن ويريءَ جي وسڪاري تي!

ڪرفيو ڇا ڪينجهر ڪي ڪندو ڪرفيو ڇا ڪارونجهر ڪي،
تنهنجو داپ نه هلندو ويري ٿئي تي يا گهاري تي!

نيٺ ته توڙهي ڦاٽڪ وارو توکان وٺبو وير وري،
قومي جذبو جاڳي پيو آ موقعي مانجهند واري تي!

نيٺ ته ڏاٽا واندا ٿيندا تنهنجي ڪنڌ تي وهندا ويري،
هاڻ ڪٿي ويا آهن هاري سارين جي لابياري تي!

ڪيسين هيڏا ڪيس ڪندين تون تنهنجو وارو پورو ٿيو،
هاڻ سنڌي سڀ جاڳيا آهن پنهنجي پنهنجي واري تي!

سائ سلامت سنڌڙي رهندي سنڌو جي ته ڪناري تي،
سر جي بازي ڏيندا سنڌي ڍوري ڪاري ناري تي!

ڪرفيو، ڪوڙا، بم ۽ ڦٽڪا تنهنجا دڙڪا ڇا آهن،
بينر آزاديء جا ڏسندين سچل جي ته مناري تي!

مُرڪي جيئن مخدوم بلاول مالڪ خشڪ ۽ پيا سورهم
سنڌ جي نقشي جا پڙپوندا پٽ ڌڻي ڀلاري تي !

سن جو سائين سوپون ماڻي 'عاجز' ايندو ويندوڪڻي ،
هر هڪ سنڌي هليو ايندو رهبر جي ته اشاري تي !

تازا انقلاب جي

اسان کي هر طرح ۾ آهي تازا انقلاب جي،
سگهه عمل ۾ آڻبي هي ڊاڙ انقلاب جي!

جي ڪالا باغ ڊيم پي ٺهي تيار ٿيو ته پو،
سندڙ جي ڪپ تي ٺاهين ته ماڙا انقلاب جي!

فڪر لطيف جا پڙهيل اداس ٿي نه هار دل،
وٺي ٽڪيٽ قوم کان نه ڦاڙ انقلاب جي!

ڪلام سُر ۾ ساز ۾ غزل ۽ گيت بيت ۾،
اديب ائين ڪندو ئي آهي آڙ انقلاب جي!

اي لانگ بوٽ جا بکيا هي گيت منهنجي ديس جا

پليت پير سان نه پُون لٽاڙ انقلاب جي!

ننڍي وڏي جي وات ۾ چڻي ۾ گهر ۾ گيت ۾،
لنوي ٿو قوم ساڻ ڏن ڌراڙ انقلاب جي!

ڪچي قلعي پڪي قلعي ملير ۾ ڪٿي ملي،
جڳهه تي جلد ڪوڙبي ڪا پاڙ انقلاب جي!

گهرن مان گهر ڏڻي تڙي ننگن جون عزتون ٺٽي،
هرو ڀرو نه تون شڪل بگاڙ انقلاب جي!

اي 'عاجز' احتجاج لئه سڄي بکي سماج ۾،
سڏي آ سامراج ڏي مهاڙ انقلاب جي!

سرخ رنگ ٺاهيو دوستو

اچو ته ڪل ڪٺي ٿي نئين اُمنگُ ٺاهيون دوستو ،
ڪٽو ڪٽو ڪٽو ڪري ڪو سنگُ ٺاهيون دوستو!

تري تي سِرُ ڪٽي هلون صدا اها هڻي هلون ،
ته ديس لاءِ دلير ڪو دنگُ ٺاهيون دوستو!

حساب قوم جو وٺي ڪتاب قوم لاءِ لکي ،
عظيم انقلاب لاءِ ڪو انگُ ٺاهيون دوستو!

سبق لطيف کان وٺي سچل جي مارئي پڙهي ،
چڀي چڀي تي چاهتن جا چنگُ ٺاهيون دوستو!

اچو ته ٻانهن ٻل ٿي ڏيئي جو وَٽ تيل ٿي ،
اماس رات ۾ جيئڻ جو ڍنگُ ٺاهيون دوستو!

تيار ڪر تبر تڪي ڏي خون قوم کي لکي ،
تيار ٿي ته ڪا تڪي تنگُ ٺاهيون دوستو!

امڙ جو حق ادا ڪري جڳا ٻه ٿي جدا ڪري ،
سڪل زمين تي ڪو سرخ رنگُ ٺاهيون دوستو!

محاذ جنگ تي چڙهي - ڪلام شاه جا پڙهي،
هلو ته ڪو طريقو ڪار جنگ ٺاهيون دوستو!

وڃي ٿي مند سانوڻي ٺهي پوي ٿي چانوڻي،
اچو ته دشمنن جي راه تنگ ٺاهيون دوستو!

سڪل زمين ٿر سنڊي کي خون جي ڏئي ٻڌي،
لطيف جي ته پوءِ تي سبز جهنگ ٺاهيون دوستو!

دريا خان اڃان تون ڪاٿي آن

هن ديس جا دولهه دريا خان، اڃا تون ڪاٿي آن،
بيداد مرن هن ديس سنڌا انسان، اڃا تون ڪاٿي آن!

جا سڪ سلامت پيار امن جي ڌرتي هئي مشهور هتي،
تا روز ڪڙا ٿين نفرتن جا طوفان، اڃان تون ڪاٿي آن!

جنهن ڌرتي لئي تو جنگ جوڻي گهور ٿئين جنهن قوم مٿان،
ان قوم ڪيا هن پنهنجن جا نقصان، اڃان تون ڪاٿي آن!

لٽ ڌاريئي جي هٿ پنهنجن جا ٿو پاڻ تي وسندي خوب ڏسان،
ڪن تنهنجي تي ڪا دانهن به پهتي ڪانه، اڃان تون ڪاٿي آن!

ڪو ڌاڙيلن جو روپ وٺي ڪو گهر جو پاڻي حاڪم ٿي،
اڄ ماري ٿو ارغون مثل ارمان، اڃان تون ڪاٿي آن!

هن سنڌي قوم جو هڪ ٿولو آ قوم لاءِ اهڙو سامڻو،
ڄڻ سنڌ ۾ آيا مغل وري ترخان، اڃان تون ڪاٿي آن!

ڪو اغوا ٿيو ڪو ماريو ويو جنهن پنگ ڏيڻ کان آ روڪيو،
پڙه اخبارن ۾ روزانو اعلان، اڃان تون ڪاٿي آن!

هن حال تي اجرڪ ٽوپي سان گڏ موهن کان ٿي دانهن اچي،
 ٿي عالمَ قومَ جا پٽ پيا حيوان، اڃان تون ڪاٿي آن !

جي ڏاڏي يابي ڇاچي هت مهمان ڪري ترساي ها،
 تن تنهن ديس جا ڳوٺ ڪيا ميدان، اڃان تون ڪاٿي آن !

ڪي ڪچي ۾ ڪي ڪراچي ۾ ڪي حيدرآباد جي بستي ۾،
 گڏ سانگين لاءِ هن سنير جا ٿيا سامان، اڃان تون ڪاٿي آن !

جنهن ڌرتي جي ڪنهن ڪنڊ پاسي تو غير ڪي ڪابه نه جاءِ ڏني،
 سا سنڌ جي ڌرتي آهي بٽي، لبثان، اڃان تون ڪاٿي آن !

اڇ هوشو سان اڇ هيمون سان اڇ دودي بلاول ساڻ ڪئي،
 او 'عاجز' هن گيت سندا عنوان، اڃان تون ڪا ٿي آن !

ڌرتي دودي جي

جُڳ جُڳ جيئي شال ڌرتي دودي جي !
ڌرتي پي خد دامن ورتي دودي جي !

ڌاريا آريا ۽ اڻ آريا ڌار ڪري،
پنهجن سان آ ڌرتي پر تي دودي جي !

ڇال چينسر جوت جي چڪنا چور ڪري،
ڀاڳهل ٻيلھ وڙهي ٿي سرتي دودي جي !

جيگل جا جنگ جوان ٻچا جرنيل ٿيو،
ڀاڻ لھ آ جاري پر تي دودي جي !

مست قلندر جي متوالن کان به مٿي،
موج مٿي مھراڻ جان مستي دودي جي !

ڀاءُ سڳي سان پيار وٺيندڙ توري ڏس،
قرباني ڪا ناھي بنستي دودي جي !

قادر قاضيءَ جي ڪردار مان سمجھو،
گوتڪ گني پنھوارن پھتي دودي جي !

آزادیء جا ڳاڙها جهنڊا

ويس علاء الدين جا پائي ڏيس جي
هوڏ ڪا هڻي ناهي هستي دودي جي

عاجز ڪر اعلان اهي اغيارن
بي واهي ڪا ناهي بستي دودي جي

آءِ ناڪري ڏجي

اگر ڪو ڪربلا ڪري ته ڪربلا ڪري ڏجي،
نه چپ ڪجي نه چون چزان پوءِ آءِ ته آ ڪري ڏجي!

يزيد پنهنجي اقتدار جي حوس ۾ پل هجي،
جسبن تي حقيقتن جو حق ادا ڪري ڏجي!

مجاذ عشق جي چڙهي نه پوئتي نهارجي،
هي سر وڃي ته سئو دفعا پوءِ سر فدا ڪري ڏجي!

جي پير پٿر ۾ پائجي ته خوف ۽ حراس چو،
جفا جي گام گام تي گسي وفا ڪري ڏجي!

نماز عشق ۾ ڪجي سدا خيال سرمدي،
اگر ڪا بزدلي ٿئي ته پوءِ قضا ڪري ڏجي!

مقام تخت دار تي هلاج ٿي هلڻ کڻي،
۽ ڪل جناب شمس ٿي جُسو جدا ڪري ڏجي!

جي سچ ڪوڙ تورجي ته ٿي بلال بيهجي،
اگر وجود پيڙجي ته جي خدا ڪري ڏجي!

سڄي ڄمار قيد ۾ گذارجي جي. ايم ٿي،
وجود جي وقار لاءِ هو هو ڪري ڏجي!

ڪجي نه ڪا منافقي ملي زهر جي پل ٽڪي،
اي 'عاجز' اصول لاءِ آ ته نا ڪري ڏجي!

گهوڙا گهوڙا

منهنجي رت سان ريتا هٿ دشمنن جا گهوڙا گهوڙا،
ڪارا ڪارا نازڪ سارا انگ ننگن جا گهوڙا گهوڙا!

ڌرتيءَ جا ڌرتيءَ هوندي بي گهر بازارن ۾ بڪيا،
انگ اگهاڙا ڦر ۽ ڌاڙا. حال سندن جا گهوڙا گهوڙا!

موهن جي ورثي جا وارث دنيا کي تهذيب ڏيندڙ ،
پتڪن پيا ٿا چوراهي تي لاشا تن جا گهوڙا گهوڙا !

ظلم جا ماريل منهنجا مارو ڪهڙا ڪهڙا سبب سھائن،
لاش بچن جا هڪڙي پاسي مال لکن جا گهوڙا گهوڙا!

پيار جا پائيل پاڪھل بجهڙي پيڻ جا ڏوڏا پاء مري ويا،
ڪهڙا ڏل سان ماءُ سنواري لاش پتن جا گهوڙا گهوڙا!

ڪنهن جي لئج جي نازڪ عضون کي ساڙيو ويو سگرين سان،
اڳ ڄڻ انڌي ۽ ڪن ٻوڙا ڪامورن جا گهوڙا گهوڙا!

قيامت ڪبري ، صغريٰ ڇاڇي ڪرب و بلا آه ڪراچي ،
عرشن تي پروانہ پيا ڪن شعاع بمن جا گهوڙا گهوڙا!

ڏيهه ۾ هوندي ڄڻ پرڏيهه در در ٿا واجهائڻ وينا ،
تاجي پيٽا وارث اصلي ويري وطن جا گهوڙا گهوڙا !

جن جو سامي ، سچل جن جو ، جن جو گهوٽ پٽائي پنهنجو ،
جن لاءِ کاڌا ڪوڙ بلاول ڌڪ مغلن جا گهوڙا گهوڙا !

او هڏ ڏوڪي هيڏا هاڃا ڪنهن کان لڪ لڪوئي ناهي ،
ڪهڙا ڪهڙا 'عاجز' اورين حال ڏکن جا گهوڙا گهوڙا !

لشڪرن کي مات ڏي

اِهي تون ڌار حوصلا جو لشڪرن کي مات ڏي،
۽ رهبرن جي راه ساڻ رهنن کي مات ڏي!

نه هار جيت ڏي نهار راه ۾ جهاد لئه،
سپاه سوزوائي ۽ سنڪڊرن کي مات ڏي!

حقوق حاصلات لئه وهن درياھ خون جا،
رسي رسول جي وئي منافقن کي مات ڏي!

اصول کان هٽي وري لڙي وڃي جو راه کان،
انهن جا ڪن ڪن ڪٿي اتي انهن کي مات ڏي!

وجود جي وقار واستي علم ايو ڪري،
نصاب ٺاه ڪي پلا وڙهي برن کي مات ڏي!

سٺي اها صلاح ٿئي رڳو تون هر صلاح تي،
ڪڪن پنن کي باه ڏي، وڏن ڦڏن کي مات ڏي!

نوان نڪور لفظ جي رکڻ گهرين سماج ۾،
ته ڪم وڏا پلا ڪري ننڍن ڪمن کي مات ڏي!

وڌيڪ کان وڌيڪ تر عظيم کان عظيم تر
قدم وڌائي 'عاجزا' ڪا بزدلن کي مات ڏي!

چار چپاٽون

بند ڇيڻ جون سڀئي واٽون - جيون آ يا ڦرڻيءَ لائون!

مان ته امن جو پوڄاري پر - رات اويلو گهر جي اندر،
ٺوڪي ويو ڪو چار چپاٽون!

ماس هڏن تي ناهي پوءِ پي - خون پيڻ لئه ٺوڪي ٺوپي،
روز هڻن ٿا جهارا جهاتيون!

بند حويليءَ جا دروازا - پوءِ به ڌڙڪا تازا تازا،
بند ڪيو سڀ روشن لائون!

پنهنجا اجهڙا ايرا ايرا - ڦاٿل چولا گجرا گهگهرا،
پوءِ به اسان لئه پوست پاٽون!

مهميزن جا ماريل ماڻهو - ڪنڌ وانگر ڌاريل ماڻهو،
ڪنهن در داڻهون ڪنهن وٽ ڦاٽون!

ڦير ڪنهن ۾ ڦاسي وياسين هڪ ٻئي جا دشمن ٿياسين،
ڦاٽ پيا ٿا پنهنجا ڦاٽون!

تون ۽ مون ڪئي پاڻ تڙهي، ان جون ڏين ٽيون يار گواهي،
پت تي رت جون ڳاڙهيون ڇاڻون!

قومي غيرت يا ته مري وئي - سنڌ ۾ ڪهڙي باهه پري وئي،
ڪهڙا جملا جوڙيون ڪاٽيون!

توکان ڳالهه پڇان ٿو سائين - آخر 'عاجز' ڪيسين تائين،
سهيڻون تنهنجون يار لپاڻون!

بج جي ٻاري پوکي

تو جا بج جي ٻاري پوکي - سڄڻ سنگيت ساري پوکي!

تنهن بج جي ٻاري ٻي آ - جنس ۾ ساڳي ساري ٻي آ،
ريس ٿي هر هڪ هاري پوکي - تو جا بج جي ٻاري پوکي!

تنهن جي هن ڪم ڪار تان صدقي - جُوت ۽ هر هٿيار تان صدقي،
پوک نه ٿو ڪا ڌاري پوکي - تو جا بج جي ٻاري پوکي!

هر ۽ گهوڙو ساٿي تنهن جو - ڪوڏر ڏاٽو ساٿي تنهن جو،
ساٿي ساڻن پياري پوکي - تو جا بج جي ٻاري پوکي!

موج مٽي مهراڻ جو پاڻي - پوکي خاطر تو ڪم آڻي،
تار تري ٿو تاري پوکي - تو جا بج جي ٻاري پوکي!

پُون پلي ڪيئون ڪاهي - پتر پيچي ۽ ٻارا ٺاهي،
پوک پٽائي واري پوکي - تو جا بج جي ٻاري پوکي!

’عاجز‘ جي سر سان جا سائين - ڪڙهي پيارا قيامت تائين،
تنهن جي رهندي جاري پوکي - تو جا بج جي ٻاري پوکي!

دريا خان هان ديش جو

ڪو جي چنگيز آهي ته ڇا ٿي پيو
مان به دولهه دريا خان هان ديش جو!
ڪو دلال سندن روپ ڌاري پلي
مان محافظ نگهبان ديش جو!

ڪارو قانون ڪوڙيون رٿون اٽڪلون،
منهنجي مرضي سواءِ چوٽ ڪُل چلوليون،
مان جو خادم حڪمران هان ديش جو!

درس اهڙو ئي دودي ۽ ٻائيءَ ڏنو
خاص پيغام سچل پٺائيءَ ڏنو،
مان به اهڙو انسان هان ديش جو!

مون کي هوشو جي ڪردار تي ناز آ
ڪهاڙي جي هٿيار تي ناز آ،
پنهنجي پر فني خان هان ديش جو!

ڪو يزيدي نه مونسان ڪري معرڪو
مان حسيني سپاهي پڪو هان يڪو،
جو مان مومن مسلمان هان ديش جو!

منهنجو 'عاجز' ارادو " آ اردو اٿل
مون ۾ مهران جو پاڪ پاڻي پيل،
جو مان شاعر ثنا خان هان ديش جو!

سنڌي زبان پتر جي

ويجائي ويٺا هُون سڃاڻپ جو اسان پنهنجي،
زبان غير مان جو پيو شڪايت ٿو ٻڌان پنهنجي!

ويجائي ڇو ڇڏي تهذيب آهي ڀر اوهان پنهنجي،
ڪيون ويٺا اڪيون ٻوٽي تباهي تون ۽ مان پنهنجي!

سلامت پاڻ کان ناهي رهي افسوس جان پنهنجي،
اڌري ڪين پو به چال اهل ديش اڃان پنهنجي!

جو ماري ۽ ڪري اغوا ڦٽائي ننڊ نيٽن جي،
انهيءَ کي قوم ڪهڙي واسطي سان مان مڃان پنهنجي!

جو گوليون پي هڻي گولي ٿو پنهنجي قوم واري کي،
ڏسو طاقت ڪيئن آزمائي ٿو نوجوان پنهنجي!

وڏي افسوس ۽ ويچار سان اهل نظر آڏو،
گلا سمجهو ٿا سمجهو حقيقت ٿو ڪيان پنهنجي!

اهي جي حالتون آهن ته ڪهڙيءَ طرح همدم،
وطن شل جڙي رهندي سدا سنڌي زبان پنهنجي!

سچل کي ۽ بلاول کي ۽ دريا خان دودي کي،
ڀٽائيءَ کي سموري دانهن عاجز ٿو ڏيان پنهنجي!

انقلاب جا ڪتاب

اچو ته انقلاب جا ڪتاب ٿي مري وڃون،
نئين نسل جا نامور نصاب ٿي مري وڃون!

سوال سامراج جي پيچي ته پوءِ انهيءَ سنڌا،
جي اير جي مثال هر جواب ٿي مري وڃون!

سوال جا جواب ڏيون سوال لئي زوال ٿي،
جهن مان وڃون ته لا جواب ٿي مري وڃون!

نه ڪو ڪڇون نه ڪو پڇون نه ڪو پڙهون نه ڪو لڙون،
ائين نه ٿئي خدا ڏي ڪي خراب ٿي مري وڃون!

نه سر ٿيون نه خاص ٿيون نه خان ٿيون نه ڄام ٿيون،
شهيد سنڌ جا وٺي خطاب ٿي مري وڃون!

نه عام جا امام ٿيون نه سر سنڌا سلام ٿيون،
ضمير جا امين بي حساب ٿي مري وڃون!

بشير ٿيون وجود جا نذير ٿيون اصول جا،
خمير ٿي زمين جا نواب ٿي مري وڃون!

سمهون ته سوچ سان سمهون اٿون ته لوچ سان اٿون،
ائين نه ٿئي جو وقت لئي عذاب ٿي مري وڃون!

وڏائي عزم حوصلا اي عاجز! ننڍا وڏا،
اچو ته قوم لاءِ ڪامياب ٿي مري وڃون!

ويڙهيچن سان ويل ڪٿي ويا

ڌرتي جا ڌاڙيل ڪٿي ويا ڌرتيءَ مان،
 ٿر مان ٿر جا تيل ڪٿي ويا ڌرتيءَ مان!

وارث اصلي واڳ ورائي واهر ڪئي،
 جابر جا ڪل جيل ڪٿي ويا ڌرتيءَ مان!

آزارن جا ماريل آخر آجا ٿيا،
 تاحق وارا نيل ڪٿي ويا ڌرتيءَ مان!

بي الڪا ڪر سپر سموري ڌرتيءَ جا،
 خوني ڪوليون ڪيل ڪٿي ويا ڌرتيءَ مان!

ڪالو، ڪانيو، ڪرڙ، ڪنڊيري ڪي چئجان،
 قهري ڪندا سيل ڪٿي ويا ڌرتيءَ مان!

ٻهڪي ڪله ٻڪرارن ٻوليو او پانه،
 ويڙهيچن سان ويل ڪٿي ويا ڌرتيءَ مان!

جانو، جاڙي، جمن پارا جاڳي پيا،
 ڪوڙا ڪل جرنيل ڪٿي ويا ڌرتيءَ مان!

ٽوٽن وارا ٽولا ٽوٽا ٽوٽا ٿي،
 'عاجز' آخر هيل ڪٿي ويا ڌرتيءَ مان!

پڳ تي وڙهيو

منزل کان ڪجهه اڳتي وڙهيو
دودو بنجي دڳ تي وڙهيو،

موٽڻ مهڻو تانو آهي
جان جي هر هڪ رڳ تي وڙهيو،

شاه لطيف جي قوم اُٿي آ
پنهوارن جي پڳ تي وڙهيو،

چور پروڪا ساڌ پلي تي
توکان نڪتل سڳ تي وڙهيو،

عُمر اڄوڪا ٻڌ ڪن ڪولي
مارئي جي چڱ چڱ تي وڙهيو،

ڌرتيءَ جا ڌاڙيل ٻڏي ٻڌ
ويڙهيچن جي وڳ تي وڙهيو،

‘عاجز’ تي مخلوم بلاول
جئندي وانگر جڳ تي وڙهيو،

ٽي وئي سنڌ تباھ

ڇاڃا سمجھو ٿا اصلاح - هٽڙي ٿي وئي سنڌ تباھ،
باري بچڙن اهڙي باھ - هٽڙي ٿي وئي سنڌ تباھ!

ڪرسيءَ جو پوڄاري گڏجي - ڊيم اڏڻ ٿا گڏجي سڏجي،
سوڪ سڪي ٿيا ان ۽ ڳاھ - هٽڙي ٿي وئي سنڌ تباھ!

پاڻي ڀڏي واري واري - چال سموري هي آ ڌاري،
دانهين بانو ٿو درياھ - هٽڙي ٿي وئي سنڌ تباھ!

نوٽ ڪمائي سنڌ ڪپائي - جهونجهارن جي جند ڪپائي،
هو ته هليا ويا هن همراھ - هٽڙي ٿي وئي سنڌ تباھ!

پنهنجا هيرا هڙ مارائي - رهبر راهن تان هٽائي،
رهڙن ٿيا سڀ هڪاري راه - هٽڙي ٿي وئي سنڌ تباھ!

عاجز ڌرتي ويٺ ڪري ٿي - ڳوڙهن سان درياھ ڀري ٿي،
موت سگهو تون سچل شاه - هٽڙي ٿي وئي سنڌ تباھ!

مانار مت ماري وجهڻي

آچار جو ويچار ڪر مانار مت ماري وجهڻي!
اقرار جو اظهار ڪر مانار مت ماري وجهڻي!

اغيار جي للڪار آخر مار جي وسڪار آ،
هل احتجاج اختيار ڪر مانار مت ماري وجهڻي!

ڌرتي ڏڻي هوشيار باغي به ٿي بيزار ٿي،
هٿ هاڻ ٿي هٿيار ڪر مانار مت ماري وجهڻي!

هر هڪ چوڪ ۽ چوسول تي ڪر چوڪسي چورن سندي،
چالاڪ چوڪيدار ٿي مانار مت ماري وجهڻي!

ڪڙڪو ڪري دڙڪو ڏڻي ڪڙڪو ڪهاڙي جو ڪڍ،
وينجهو وڃي ڪو وار ڪر مانار مت ماري وجهڻي!

هي بندرگاهون ۽ ملون پيٽرول جون پيٽيون ڀريل،
قبضي ۾ ڪاروبار ڪر - مانار مت ماري وجهڻي!

هي چور هن چالاڪ هن ويڙهاڪ هن ويڙي وڏا،
واڳا اهي هر وار ڪر مانار مت ماري وجهڻي!

هي ڀاءُ وڏا ڏٺي گهاو وڏا آيا ٻڌي پتڪا وڏا،
تون ٺاه کان انڪار ڪر - مائار مت ماري وجهئي!

تون چو اڌا اڃ کان صفا تون مان جدا حافظ خدا،
نقطا اهي نروار ڪر - مائار مت ماري وجهئي!

هي تعصبي هي غاصبي هڏ ماس پي ويندئي پئي،
پوشاڪ پهريدار ڪر - مائار مت ماري وجهئي!

هر ڳالهه 'عاجز' جي ٻڌي او سنڌ ڌرتي جا ڏٺي،
ڌرتي اباڻي ڌار ڪر - مائار مت ماري وجهئي!

ڪُچان تہ

لکان تہ ھن جو ھنڀاڻ ڊھي پئي۔ ڪُچان تہ ھن جي سنسي لھي پئي،
اي سنڌ تنھنجا مان حق وساري۔ سمھان تہ قسمت سڄي ڊھي پئي!

مقام منھنجو ھي عام ازخود سڃاڻي سگھيو جي ناھي،
حقوق پنھنجا جي ھٿ ڪيان تہ ھن جي منھن تان لتو لھي پئي!

اناج منھنجو باغ منھنجا زمين منھنجي ۽ درسگاھون،
ھي ماڳ منھنجا ھي پاڳ منھنجا پڇان تہ ھن جي ڪڱا وھي پئي!

ھي سنڌ منھنجي ھي خير منھنجي ڀٽائي سچل سنائي منھنجا،
غبار دل تي وڌي وڃي ٿو جي لوڏ ڌاري ھتي رھي پئي!

تيار ڏاتا ڪري او ھاري لوھار کان اڄ نوان ٺيائي،
محاڏ تي من غدار واري قطار جو ڳاھ اڄ ڳھي پئي!

غدار لئي ڪڻ سگھو گليلي گليل ان ۾ ضمير کي ڪر،
مٽي سندن مليل ڪاٽي مٿان پري ۽ تئون ٽھي پئي!

سڀاڻي پاري ۾ پوندي ’عاجز‘ لڀي بہ ٿيندي مڪڻ بہ ٿيندو،
سواد سرگاڻي تڏھن ايندو رڳو مٽي ۾ مٺا مھي پئي!

اسان اوهان جي ساٿ هون

هلو يزدان سان لڙو - اسان اوهان جي ساٿ هون،
محاذ جنگ تي وڙهو - اسان اوهان جي ساٿ هون!

بلاول تي جي پيڙجو - اسان اوهان جي ساٿ هون،
جي تخت دار تي چڙهو - اسان اوهان جي ساٿ هون!

بغاوتون شهادتون عظيم ٿئي امانتون،
غيور ٿي اتي ڪڙهو - اسان اوهان جي ساٿ هون!

نمڪ حلال ٿي لڙو سنڌو جي موج تي سڏي،
سڏي ٿو ڏوڪري ڌڙو - اسان اوهان جي ساٿ هون!

زوال سنڌ جو ڏسي لطيف ٿو لڄي اُتي،
سڄا ٿي سچ لاءِ سڙو - اسان اوهان جي ساٿ هون!

عظيم ٿيو شهيد ٿيو اسير ٿيو ضمير جا،
جُسو جنجر ۾ جڙو - اسان اوهان جي ساٿ هون!

جُوا ۽ منشيائ کان - انا ۽ تخريبات کان،
امين قوم جا مڙو - اسان اوهان جي ساٿ هون!

اشعار انقلاب جا اي 'عاجز' لکي ٻڌي،
اٿو سڀئي وڙهو رڙهو - اسان اوهان جي ساٿ هون!

سيد جا سپاهي جاڳن ٿا

رهبر به اسان جو ساڳيو آ، منشور به اسان جو ساڳيو آ،
نعرو به اهو ئي جاري آ، دستور اسان جو ساڳيو آ!

سيد جا سپاهي جاڳن ٿا اوجهاڳ سمنڊ پي جهاڳن ٿا،
هٿ هوڏا اسان جي ڪانه هتي، منصور اسان جو ساڳيو آ!

جي - اير به جن جنگ جوانن جا منشور پڙهي منصور ٿيو آ،
اڄ تائين به نعرو هوشو جو، مشهور اسان جو ساڳيو آ!

تون ايتم ٻي ڀاڱي پلي مون لفظن جا هٿيار ڪٺيان،
ڏس ڪات ڪهاڙي ڪوڏر ۽، چنخور اسان جو ساڳيو آ!

مخدوم کي گهاٽي پيڙيو ويو مظلوم جو سينو چيريو ويو،
اڄ تائين اهائي ڪرب ويلا، بت چور اسان جو ساڳيو آ!

صد سال مٽيا سيد نه مٽيو، تحريڪ ۾ ڪا ترميم نه ٿي،
مضبوط ارادو سيني ۾ ڀرپور اسان جو ساڳيو آ!

سائين جي جنم جو ڏينهن جيئي، سنڌ سن جيئي، اهو شينهن جيئي،
'عاجز' به لکي ٿو لفظ اهي، مذڪور اسان جو ساڳو آ!

نظم

قوم پرستي زنده باد

سندو ديش جو نعرو ۽ تحريڪ هلچل زنده باد!
 بي با ڪي بي باڪ بهادر واري بلڪل زنده باد!
 جي ايمر سيد جو منشور ۽ ڏيئو ٻاريل زنده باد!
 هوشوءَ جا الفاظ مرڻ جي وقت اچاريل زنده باد!
 تنهن جي منهن جي جيگل ساڳي سنڌ جي ڌرتي زنده باد!
 قوم پرستي زنده باد قوم پرستي زنده باد!

شاه عنايت سچل سامي شاه ڀٽائي زنده باد!
 جي.ايمر سيد، سائين حيدر شاه سنائي زنده باد!
 دولهه دريا خان ۽ دودو ٻاگهل ٻائي زنده باد!
 سنڌ جي نياڻي سنڌ جي ڄاڻي هر هڪ ماڻي زنده باد!
 هوش محمد شيدائيءَ جو هٿ هوڏو هستي زنده باد!
 قوم پرستي زنده باد قوم پرستي زنده باد!

ڪات ڪهاڙي ڪوڏر ڏاڻو ڇاڏي ماڻي زنده باد!
 سنڌ جو ڏونرو ڪير لسي ۽ ڏهي گهاٽي زنده باد!
 آزادي جي آلاپن جي جهو جهو ماڻي زنده باد!
 سنڌ جي رسم پرائي واري تو يو پاڻي زنده باد!
 آڻو ٽڪو پئسو پاڻي ماسو رتي زنده باد!
 قوم پرستي زنده باد قوم پرستي زنده باد!
 سندو جا ٻئي ڪچو توڙي پڪو پاسو زنده باد!

آزادي لئي ملندڙ مارون ڏکو داسو زنده باد!
 هيمن واري هلچل خاطر هڪل هاسو زنده باد!
 مڪلي ميهن محمود جو ملندڙ دم دلاسو زنده باد!
 موئن جي مياڻي ۾ منصوري من مستي زنده باد!
 قوم پرستي زنده باد قوم پرستي زنده باد!

موج مٽي مهراڻ جي مستي چوه ۽ چولي زنده باد!
 جيگل جي جهولي ۾ سڪيل سنڌي ٻولي زنده باد!
 سنڌ ڪر آزاد اچين مثل ماءُ جي لولي زنده باد!
 هاري جي هٿ ۾ ڪا نياڻي پيند گليلي زنده باد!
 پاڻي جي واري تي ڪئنڌڙ هٿ جي بتي زنده باد!
 قوم پرستي زنده باد قوم پرستي زنده باد!

سنڌ جا ميلا ملهون گويون ڪڪڙن ميلون زنده باد!
 آزادي جي ارڏيلن سان پڙيل جيلون زنده باد!
 رت ۽ اجرڪ جهڙيون سنڌي فلمون ڪيلون زنده باد!
 انب ۽ ليٺ پير سنڌي ۽ ٿر جا ڏيلهون زنده باد!
 ٿر ۾ پٽ جي واري ٿامي جهڙي ٿڌي زنده باد!
 قوم پرستي زنده باد قوم پرستي زنده باد!

ساڳي رسم وهائن واري پير ۽ وٽي زنده باد!
 ٿر ۾ پاڻي واري پاڻياري جي مٽي زنده باد!
 هٿ ۾ هر هڪ ٻار کي پهرين سنڌي پٽي زنده باد!

پڪرارن جي هر هڪ پڪري ڪاري ڪٽي زنده باد!
 سنڌ سموري پنهراڙي سادي سستي زنده باد!
 قوم پرستي زنده باد، قوم پرستي زنده باد!

”عاجز“ سنڌوديش هر هڪ وادي وادي زنده باد!
 مومل راڻو ڪاڪ مهل تي نر ۽ مادي زنده باد!
 هر هڪ سنڌي قوم لاءِ قرباني جو عادي زنده باد!
 حال يا مستقبل ۾ ملندڙ هر آزادي زنده باد!
 وادي مهراڻ جي هي هڪ واهڻ وستي زنده باد!
 قوم پرستي زنده باد، قوم پرستي زنده باد!
 قوم پرستي زنده باد، قوم پرستي زنده باد!

پنجاب کان پري رهو

سٺي اها صلاح ٿو پنجاب کان پري رهو،
سموري سامراج جي عذاب کان پري رهو!

ڏسو ته گهوٽڪي سنڌيون بنيون به ٿا ڪٿيون وڃن،
ڏسو ڪيئن اسان جي هر قرار کي لٽيون وڃن،
ڪڇيون ته ڪنهن نه ڪنهن طرح اسان کي ٿا سڻيون وڃن،
رهون جي ڇپ ٿا ضمير منهن مٿو پٽيون وڃن،
ته پوءِ ڇو اڃان به انقلاب کان پري رهو!

جي احتجاج پيا ڪندو ڇا ڪندو،
اسن جو چوٽ هي اڃا سڄو سماج ڇا ڪندو،
اچي جي انقلاب ٿو ته سامراج ڇا ڪندو،
طبيب خود مريض آ اهو علاج ڇا ڪندو،
خدا جي واسطي انهي دولاپ کان پري رهو!

پلي الڳ ابا هجن پلي جدا جدا هجن،
پلي جدا جُهڳا هجن پلي جدا ڏنڌا هجن،
پلي جدا وڏا هجن پلي جدا ننڍا هجن،
جتي هجن خوش هجن جدا پڻ بسڪيا هجن،
هنئير ننڍن وڏن جي هر حساب کان پري رهو!

وڏن جي موچڙن ننڍن جا حال هي ڪري ڇڏيا ،
 سهي سهي ننڍا به نيٺ موچڙا ڪڍي اٿيا ،
 بکيو گدڙ به شيهن سان لڙي پوي ٿو اي ادا ،
 انهي کان آ اهو چڱو ننڍا جدا وڏا جدا ،
 وڏن سان گڏجي رهڻ جي ثواب کان پري رهو !

اوهان ڪيو . عقوبتون اوهانڪي سڀ مباح آ ،
 اسان ڪيون بغاوتون اهو وڏو گناه آ ،
 حڪم هڪ رسول آ . حڪم الله آ ،
 وڏن ته خود هٿن سان ئي ڪيو ننڍو تباه ،
 اڃان جو وقت اچي خراب کان پري رهو !

مخدوم بلاول موت وري

هر ٻار جي ٻولي ٻاتيءَ ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 هر جوان کي ڌڙڪن ڇاتيءَ ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 هر جهور جي جهوني جهاتيءَ ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 هر ڪونڌر جو ڪنڌ ڪاتيءَ ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 اڄ موت ته تنهنجي اوٽ وري - ڪا چورن کي ڏيون چوٽ وري!

هر ماءُ جي خالي جهوليءَ ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 للڪار امڙ جي لوليءَ ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 پاڳهل ٿي ٻاڏائي ٿي - مخدوم بلاول موت وري!
 مهراڻ جي چوهي چوليءَ ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 اڄ موت ته تنهنجي اوٽ وري - ڪا چورن کي ڏيون چوٽ وري!

هر جهانگي جهونگهاري جهڙي ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 اڄ توڙهي ڦاٽڪ جي ڀر ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 ڌاڙيل گهري پيا هن گهر ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 اڄ ديد آ هر هڪ جي در ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 اڄ موت ته تنهنجي اوٽ وري - ڪا چورن کي ڏيون چوٽ وري!

هر نياڻي چئي ٿي نياپن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
آزاديءَ جي آلاپن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
هر چن چوي ٿي چاڀن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
منصور چون ميلاپن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
اڄ موت ته تنهنجي اوٽ وري - ڪا چورن کي ڏيون چوٽ وري!

هر آزاديءَ جي گيتن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
۽ سنڌي سُر سنگيتن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
هن ديسن جي رسمن ريتن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
۽ جام شهادت پيئن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
اڄ موت ته تنهنجي اوٽ وري - ڪا چورن کي ڏيون چوٽ وري!

هر لکنيڪ جي افسانن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
شاعريءَ جي غزل و گانن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
تاريخ جي هر عنوانن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
ٽلٽي ۾ سن ۾ پائن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
اڄ موت ته تنهنجي اوٽ وري - ڪا چورن کي ڏيون چوٽ وري!

تفسيرن ۾ تحريرن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
تحريڪن جي تقريرن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
تقدير جي تدبيرن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
مظلومن جي تصويرن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
اڄ موت ته تنهنجي اوٽ وري - ڪا چورن کي ڏيون چوٽ وري!

سامي ۽ سچل جي سازن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 فنڪارن جي آوازن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 هم ديش چون همرازن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 ۽ سنڌ جي واقعن تازن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 اڄ موت ته تنهنجي اوت وري - ڪا چورن کي ڏيون چوٽ وري!

’عاجز‘ جي اشارن آنهن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 هن ديشن جي دم دم دانهن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 ۽ قومي جنگ جي ڪاهن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 زنجير وڪوڙيل پانهن ۾ - مخدوم بلاول موت وري!
 اڄ موت ته تنهنجي اوت وري - ڪا چورن کي ڏيون چوٽ وري!

جنگ آزاديء جي جاري آ!

جت انساني قتلام ٿئي - جت قتل و غارت عام ٿئي،
جت تعصبن جي جنگ جام ٿئي - جت خون ٽڪي نيلام ٿئي،
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديء جي جاري آ!

جت شور شرارت عام هجي - جت هر ڪو بي آرام هجي،
جت با عزت بدنام هجي - جت هر ڪنهن لاءِ ماتام هجي،
ان بستيء کان بيزاري آ - جنگ آزاديء جي جاري آ!

جت سک سنڌو نا ساءِ ملي - جت هر ڪنهن ديمر گهاٽ ملي،
جت پاءُ جو ويرِي پاءُ ملي - جت ويرِي هر ورتاءُ ملي،
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديء جي جاري آ!

جت آڌرپاءُ ٿي گولي سان - جت هاڃان ٿئي هڪ ٻولي سان،
جت ساڙ امڙ جي ٻولي سان - جت ظلم سنڌو جي ٻولي سان،
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديء جي جاري آ!

جت اُن صفا اشراف ٿئي - جت ڏوهيءَ جي پُل معاف ٿئي،
جت اونداهون انصاف ٿئي - جت قلب نه ڪوئي صاف ٿئي،
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديء جي جاري آ!

جت مظلومن جو ماهه پري - جت ڪاٺ مٿل ٻيڙ ساھه پري،
جت جان ٿي لئي جولاھه پري - جت ٻمن جي ٿي باھه پري،
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديءَ جي جاري آ!

جت تخت ۽ تاج تي نڪو آ - جت ٻي جي حق تي لڪو آ،
جت شر شرارت شيڪو آ - جت ڪيرين وارو ٿيڪو آ،
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديءَ جي جاري آ!

جت سچ چوڻ تي، پابندي - جت شرم حيا نه ڪا شرمندي،
جت ڪورٽ ڪونڊر قيد ڪندي جت ڪا به زبان نه سچ چوندي
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديءَ جي جاري آ!

جت مور نه سچ جو ڏاڏو ٿئي - ڏاڏو نه ڪو فرياد ٿئي،
جت ڪو به غريب نه شاد ٿئي - جت نجت پيو برباد ٿئي،
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديءَ جي جاري آ!

جت اتفاق ۽ اتحاد نه ٿئي - جت عاقل ڪو اولاد نه ٿئي،
جت ڪو پي زندهه باد به ٿئي - جت حاصل ڪا به مراد نه ٿئي،
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديءَ جي جاري آ!

جت حق ڏيڻ تي حق، تلفي - جت قرب ڪندڙ سان ڪم، ظرفي،
جت شاباس پي پڻ بي شرفي - جت مار مصيبت هڪ طرفي،
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديءَ جي جاري آ!

جت هر سانگي سڪرات ۾ آ - جت هر ماڻهو فڪرات ۾ آ،
جت ويل وڏو هر وات ۾ آ - جت سُر لڪل سوغات ۾ آ،
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديءَ جي جاري آ!

جت ڪو به نه پيلو پور جهلي - جت هر هڪ ساسي سور جهلي
جت گولي عورت جهور جهڪي - جت ڦٽڪا پار غيور جهلي،
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديءَ جي جاري آ!

جت ڪو به نه امن امان رهي - جت اوڳو ٿي انسان رهي،
جت ماڻهو ٿي حيوان رهي - جت ننگن جو نقصان رهي،
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديءَ جي جاري آ!

جت ديس ٿي هڪ جاگير رهي - جت مير وڏيرو پير رهي،
جت کير کان بند صغير رهي - جت هر هڪ اک تي نير رهي،
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديءَ جي جاري آ!

جت مذهب جي بس اوت ملي - ۽ گهايل گهايل گهوت ملي،
جت چاق بدن کي چوت ملي - جت غيرت بدلي ٺوت ملي،
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديءَ جي جاري آ!

جت آزاديءَ جي ڳالهه نه ٿئي - جت 'عاجز' ڪو خوشحال نه ٿئي،
جت مست مڱن ڪو مال نه ٿئي - جت پاڻ پروڪو حال نه ٿئي،
ان بستي کان بيزاري آ - جنگ آزاديءَ جي جاري آ!

آڻيون ڪا تبديلي ناهي

هر هڪ ست سُريلي ناهي - آڻيون ڪا تبديلي ناهي!
وَر ۽ گهر جي بربادي کان - پوءِ ڏلي ۽ باغي بنجي،
لج حيا جي کوٽي لاهي - مرثيا تي شرميلي ناهي،
هر هڪ ست سُريلي ناهي - آڻيون ڪا تبديلي ناهي!

رات ڏنر مخدوم بلاول - پوتر پونءِ جي تحفظ خاطر،
پٽ ڌڻي سان گڏجي ويٺو - ٽولي تو گوريلى ناهي،
هر هڪ ست سُريلي ناهي - آڻيون ڪا تبديلي ناهي!

پُوسٽ پُوسٽ رات لڳي ٿي - پونءِ سڄي تي سڄ اُپاري،
سنگين سان سينو ساهيون - تنظيمون ڪي ڏيلي ناهي،
هر هڪ ست سُريلي ناهي - آڻيون ڪا تبديلي ناهي!

پٽ ڌڻي پيغام ڏنو آ - امن و استحڪام جي خاطر،
ننگي ننگر ۾ نڪري پئي جو، جوڙي ڪا جوشيلى ناهي،
هر هڪ ست سُريلي ناهي - آڻيون ڪا تبديلي ناهي!

’عاجز‘ جذبا جواني ماڻي - ڏينهن امن جا ڏيندا آڻي،
اوجاڳن جون ماريل اڱڙيون، وجهنديون رات رسيلي ناهي،
هر هڪ ست سُريلي ناهي - آڻيون ڪا تبديلي ناهي!

مان اردو پت بلاول جو

هت ڪانو ڪتا گل ڪامورا، مان ڪنهن جي ڪنهن جي ڪاڻ ڪيان؟
مان اردو پت بلاول جو مان ڪاڻ به ڇا جي ڪاڻ ڪيان!

هت روپ وٺي پنهنجائپ جا ۽ خيال ڪڍي ارغونن جا،
هت روز ابوجه انسانن لاءِ لک منصوبا هن خونن جا،
هت پاڻ مران پهوارن لاءِ خود پار به ويهي پاڻ ڪيان!

هت ڏاڍ سان آ رخ موڙيو، ويو تاريخن جي عنوانن جو،
هت دؤر اڃان پي جاري آ مغلن جو ۽ ترخانن جو،
”مخدوم بلاول موتي آ“، مان ڳالهه پلا ڪنهن ساڻ ڪيان!

ڇو گهري نند ۾ پيو آهين تون قوم جا جوڌا جوان اٿي،
اوهوشو، هيٺو، ڪلاٽي، او دولهه دريا خان اٿي،
تون بيهه ته تيرڻ ڪوت مڻجهان، مان ٻاروڊن جي ڪاڻ ڪيان!

اڄ ويري آيا واهر ٿي، ڪئين بهروبي هن پيلن ۾،
ماريا ته ڪڇي جا ڳوٺاڻا ڪا ڪوت نه ٿي ڏاڙيلن ۾،
تون شاهد ٿي او پت ڏئي! مان رت پريا پهراڻ ڪيان!

تون سارو رٿ ۾ ريٽو آن، ڇو تو مان ڪو نه ٿو خون ڪٽي؟
يا ڌرتي جا ڏاڙيل مرن يا جلندڙ مهينو جون ڪٽي،
مان تو مان ڪهڙن راج ڌڻين جا لاشا اڄ مهراڻ ڪيان!

جنهن جي سياست ڦرڻي ناهي

تنهنجو منهنجو رهبر سائين - سنڌي سچو ليڊر سائين،
سنڌ سچيءَ ۾ جنهن جو نعرو - ديش سموري جو دلو،
سوئي سائين جي - ايم سيد، جيئي سڌائين جي - ايم سيد!

جنهن جي فڪر و فن سان ساڻي - وڙهجي ٿو دشمن سان ساڻي،
قوم سچي کي ساهه کان پيارو - ديش سموري جو دلو،
سوئي سائين جي - ايم سيد، جيئي سڌائين جي - ايم سيد!

جنهن جي شينهن واري چاتي - جنهن جو مطلب مور نه ذاتي،
هن جو نعرو هوشوءَ وارو - ديش سموري جو دلو،
سوئي سائين جي - ايم سيد، جيئي سڌائين جي - ايم سيد!

غيرت جي زندان جو قيدي - نه ٿيو شينهن ڪراڙو گيڏي،
غير غلامي جو آ مارو - ديش سموري جو دلو،
سوئي سائين جي - ايم سيد، جيئي سڌائين جي - ايم سيد!

جنهن جي همت ڪرڻي ناهي، جنهن جي سياست ڦرڻي ناهي،
قولن جو مضبوط منارو - ديش سموري جو دلو،
سوئي سائين جي - ايم سيد، جيئي سڌائين جي - ايم سيد!

قوم کي آهي ناز انهيءَ تي - شاه سچل جو راز انهيءَ تي،
جنهن جيگل جو حق اجاريو - ديش سموري جو دلواري،
سوئي سائين جي - ايمر سيد، جيئي سدائين جي - ايمر سيد!

سنڌڙي جو هي پاليل بچو - پنهنجي جيگل سان ٿيو سچو،
خون جنهن جو کٽو ڪارو - ديش سموري جو دلواري،
سوئي سائين جي - ايمر سيد، جيئي سدائين جي - ايمر سيد!

واهه جو هي اڳواڻ مليو آ - سنڌين کي سزواڻ مليو آ،
راهه حقن جو چيرو چارو - ديش سموري جو دلواري،
سوئي سائين جي - ايمر سيد، جيئي سدائين جي - ايمر سيد!

سنڌ رهي آزاد سدائين - سنڌين ۾ اتحاد سدائين،
'عاجز' اهڙن جذبن وارو - ديش سموري جو دلواري،
سوئي سائين جي - ايمر سيد، جيئي سدائين جي - ايمر سيد!

جُون جي تتل تائي جهڙو

تنهنجي همت تي آريسر ڪهڙا ڪهڙا لفظ لکان،
تون کان جيڪر ماروئڙن جي محبت جا ڪي درس سکان!

تون ۾ سانگ آ سچل جهڙو تو ۾ خيال پٽائي جهڙو،
تو ۾ عزم و فڪر و فن آ، بلڪل شاه سنائي جهڙو،
تو ۾ دودي جهڙي دل آ، روح آ باگهل ٻائي جهڙو،
تنهنجي سيني ۾ ست آهي، جون جي تتل تائي جهڙو،
ٿاڻي شاه سنائي تون آ، تنهنجو ٿاڻي ڪو نه ڏسان،
تنهنجي همت تي آريسر ڪهڙا ڪهڙا لفظ لکان!

تنهنجو عبدالواحد آريسر نالو نشان ٻڌي،
جان عدو جي لرزش ۾ پئي دڙڪا ۽ دهمان ٻڌي،
سنڌڙي پي پڻ سڀني ساهيو تنهنجو جوڌا جوان ٻڌي،
قوم ڪري ٿي سڌ تنهنجي تي آزادي اعلان ٻڌي،
تنهنجي ڏاهپ ذات تي ڏاهپ ذات سڄي قربان ڪيان،
تنهنجي همت تي آريسر ڪهڙا ڪهڙا لفظ لکان!

عمر سڄي ۾ آزادي جي ڪاڪ ڏي منزل ڪاهي تو،
پاڻ کي تڪليفن ۾ اٿي قوم جي قسمت ٺاهي تو،
ماروئڙن لاءِ قيد ڪٽيندي مور نه پئي ساهي تو،
ڏاڍن جي ڏهڪاءُ ڏمر جي ڪوڙي ڪوٺي ڏاهي تو،
تو کي قومي آزادي جي تحريڪن جو باب چوان!
تنهنجي همت تي آريسر ڪهڙا ڪهڙا لفظ لکان!

بغاوتون شهادتون

امن جي آڙ ۾ اسان ته حق وٺي نه ٿا سگهون،
۽ ڪوڙ تي هي قوم پي ڪري ڪٺي نه ٿا سگهون،
انهيءَ جي واسطي پيون اسان کي ڪجهه ضرورتون،
بغاوتون - بغاوتون - شهادتون شهادتون!

چئو ٿا حق پني وٺون - اچو وڙهي پني وٺون،
هلو سڄل ۽ شاه کان صلاح و روشني وٺون،
اسان جي جيت جيت آ انهن سنڌيون امامتون،
بغاوتون - بغاوتون - شهادتون شهادتون!

هُو سرجي سانگ تي چڙهيا ۽ ماڳ ماڳ تي وڙهيا،
نه ڪسڪيا، نه ڪرڪيا، نه ڪي پڳا، نه ڪي مڙيا،
اسان جي سورمن ۾ ڪيتريون هن صلاحيتون،
بغاوتون - بغاوتون - شهادتون شهادتون!

هن سنڌ ماءُ جا ڄڻيا - سڄي جهان کي وڻيا،
اسان انهن جا پاءُ هون اسان ۾ آ اها مڻيان،
مان ناتا ڪيترا اُٿيا عظيم تن جون عظمتون،
بغاوتون - بغاوتون - شهادتون شهادتون!

عظيم قوم جا ٻچا - نه ٻيو بلو نه ٻيو ڪو ٻچا؟
 سور صفا نٿيا سڃا - جدا جهڳي جي دڙ مڇا،
 مٺاڻ ماءُ جي نه ڇا - نه هار هوش همٿون،
 بغاوتون - بغاوتون - شهادتون - شهادتون!

وڙهڻ جو وقت آ ادا نه وهي وسيلو نه ٿي،
 ڏلو نه سيلو نه ٿي - ڏنل ڀلا ڳلو نه ٿي،
 ٻلي ڀنا هي غير ٿو ڪري ٻيا قيامتون،
 بغاوتون - بغاوتون - شهادتون - شهادتون!

تون سڏ ته سڀ هليا اچن - ٿا 'عاجز' رليا اچن،
 ننڍا وڏا گڏيا اچن - ڪٿيون ڏنڊا ڪلا اچن،
 اچون اچون ڪنڊا اچن - اهي ٿي اڄ جون حالتون،
 بغاوتون - بغاوتون - شهادتون - شهادتون!

رسالو ۽ زبان پي

اي سنڌ جا سلطان ۽ سردار پٽائي - توڻو ڪي لاريپ مڙهي راهه پٽائي،
تو سنڌ جي تاريخ ۽ تهذيب وڌائي - تو ڪور جي جوڌن جي ڪئي راهه نمائي،
تو سنڌ جي تهذيب آڇوئي پڄائي - اڃا پڇي هر ڇال مٽي منجهه ملائي!

تو پاڻ ڪئي وطن ساڻ وفائي - تو ڏيش جي دستار پڄائي پٽائي،
تو ماءُ مٽي جي آسپي ٿي ملهائي - ٿي تنهن جي پيغام سان سورنهن ۾ سڄائي،
هو جوان وري قوم لاءِ ڇا ڇانه ڪري ويا، تاريخ جا سڀ باب شجاعت سان پري ويا،

تو خلق خداون کي بيتن ۾ سڌاريو - تو شاهه پلي ڏيش سنڌي پٽ ۾ گذاريو،
تو رستو غلامي مان بچڻ جو آڏو ڏيکاريو - تو قوم سٽل کي سڄاڳي اٿاريو،
هي آهي سنڌ ۽ سنڌ تي احسان پٽائي - او سنڌ جي تاريخ جا عنوان پٽائي!

اقبال ۽ غالب به ٿيا تنهنجا سلامي - اردو جي اديبن به ڏني آهي غلامي،
تو سنڌ جي ٻوليءَ کي ڏنو اوج گرامي - ٻيٽن مان ملي ڏيش سان تو ڇاڻ مدامي،
جيئي سنڌ جي تهذيب جا اڳواڻ پٽائي - آي سنڌ جا سٺاڻ ۽ سرواڻ پٽائي!

تو غير سان ڪاڏي اوڏي چوڻ پٽائي - تون سينڊ جو اڙنگهه آن اڻ موٽ پٽائي،
ڪنهن پي نه وٺيا تنهن جي اڳيان نوٽ پٽائي - قرآن سنڌي ۾ تو لکيو گهوٽ پٽائي،
تون سنڌ جي علماءَ جو استاد پٽائي - ٻولي تو ڪئي آهي زندهه باد پٽائي!

آ مارئي کي ملڪ جو پيغام ڏنو تو به جوش ۽ جذبات بندو ڄام ڏنو تو،
۽ جتي جو پيغام سرعام ڏنو تو - پيغام اهو رات صبح شام ڏنو تو،
تو دل جي مٿل همت وغير کي چياريو - تو قوم سٽل کي آهنگل ساڻ اٿاريو!

آزاديءَ جا ڳاڙها جهنڊا

هي سنڌ هلي پئي ٿي سڄڻ تنهنجي سهارِي - الله ڪري سنڌي هتي سَڪيو گذاري،
بس دل مان ڪيو ساڙ ۽ ڪيني کي بهاري . سنڌي ٿي پيا سام تنهن جي سهارِي،
تون تنهنجي عنايت جي 'عاجز' تي نظر ڪر - آباد سڄي سنڌ سندو شهر شهر ڪر!

ڪنارا پٽ ڏٺي

سند جا سردار سائين اي اجها عبدالطيف،
حال هيٺا تون پسين ٿو ڀرجهلا عبدالطيف،
ظلم جا هي معاف ٿين ڪي مرحلا عبدالطيف،
تنهنجي رحمت جي ڪپي پئي ٿي سخا عبدالطيف،
حال هيٺن جي ئي ڪشتي جا ڪنارا پٽ ڏٺي،
سڏ سان ڏي سڏ سانگين جا سهارا پٽ ڏٺي!

ٿو ڏسان اڄ ڏينهن تڪ انڌير ساڳيا سند ۾،
دشمنن پختا ڪيا هن پير ساڳيا سند ۾،
اوج تي تن جا چڙهن ٿا وير ساڳيا سند ۾،
آڻ هيمن هوشو جهڙا شير ساڳيا سند ۾،
ڏي تون سندين کي فتح وارا اشارا پٽ ڏٺي!

جن ڪيا هن قيد مارو هي پيارا سند جا،
جلد ميدان ۾ تون ڏسندين سر تن جي ڪنڌ جا،
ڪين تون ڏسندين نشان باغي جي هڪڙي سند جا،
ٿيا اتي سزويچ هاڻي سنڌي اهڙي پنڌ جا،
ٿا مدد توکان گهرون هر دم ڀلارا پٽ ڏٺي،
پيچرا پختا ڏسيو ۽ نيڪ چارا پٽ ڏٺي!

حال سنڌين تي سڀاڃها نيٺ ٺارا ٿا وهن،
ظلم جا مظلوم مازيل ڪين ٿا ڪنهن سان ڪين،
ظلم ٿو تن سان ٿئي جي ڪجهه ڪٿي ڪنهن کان پڇن،
حال هيٺا منهنجي مارڻ جا ڪيا ڏاڍن ڏڪن،
جي وري مڃريا اهي ڏهرا ڏڪارا پٽ ڏٺي،
دشمن جا ڪنڌ لاهيندا هزار پٽ ڏٺي!

سنڌ پي مارن مٿن جي قيد پي مارو مٺا،
وقت هلندڙ تائين ڏکڙا ڪيترا ڏوٿين ڏٺا،
ڪيترا جا برسنڌا سنانگين ستم آهن سٺا،
مال وانگر ڪي، ڍڪن هر ڪي مثل پڪڙا ڪٺا،
حال ٿو معلوم سنڌين جائي سڀارا پٽ ڏٺي،
آب احمر ٿا وهائين نيٺ ٺارا پٽ ڏٺي!

ٿو ڪري هي عرض 'عاجز' عرض ٻڌ ۽ داد ڪر،
اي لکي لالڻ تون سنڌين ساڻ ڪا امداد ڪر،
سنڌ ۽ سنڌين جي ويڙهين ڪي سڀا ٻرڻ ڪر،
۽ قيامت تائين سنڌين ساڻ سنڌ آباد ڪر،
منهنجا مقصد سٺل ٿين پورا پيارا پٽ ڏٺي،
اي خدا جا دادلا دلبر دلارا پٽ ڏٺي!

اوريون ڪي احوال سچل

اڄ اوري آءُ ته ٿو سان ڪريان ڏرڻ جي ڪا ڳالهه سچل
ماروئڙن جا پاڻ ۾ ويهي اوريون ڪي احوال سچل
زور ظلم سان ٿي ويا ڏاڍا ڏبرا مارو مال سچل
اڪيون تن جون سائين هيٺا تن جا خال سچل
له ڪا سار سڀاڄهن جي ٿون جلدي ڪر ڪو داد سچل
ٿوبن ڪنهن جي ڌرتي ڏانهن ڪنهن ڪي ڏيون ڦرياد سچل

مسڪين ڪي مارن ويٺا ظالم هي زردار ال
ماروئڙن تي ڪهڙي ڪڙڪي آهي ميصبت مار ال
تنهنجن منهنجن سانگيڙن جي ٿي وئي آهي هار ال
ڏاڍي تن ڪي تنهنجون دعائون جي آ درگار ال
سنگهه مڻجهاران له ڪا سائين سانگيڙن جي سار سچل
باجهارن جا بندڙ ٻيڙا ترهي بنجي تار سچل

ڪوهياري ڪي قيد ڪيڻدي گذريا صديون سال ميان
تن جي ڦولن ۾ ڪا ڪمي آئي ڳانهي ڪال ميان
مارو ملڪ ملير لڏ وڙهندا وٽر سال و سال ميان
بني وئي لڏ وڙهندا ٿيندا رت ۾ ريتا لال ميان
قومي جذبي جاڳي پيو آ ٻيڙا ٿيندا پار سچل
جوان ۽ پوڙها وڙهندا عاجز ننڍڙا وڏڙا پار سچل

پڪ سمجهو سنڌ جو چاڙهو نه ٿيو

جيستائين بند هي ڏاڙو نه ٿيو. پڪ سمجهو سنڌ جو چاڙهو نه ٿيو، سنڌ ڌرتي جنهن پٽائي کي چڻيو. - مرتضيٰ سنائي کي چڻيو، ان جيبل جي بري حالت ڏسي. - قوم لاءِ قرب و بلا قيامت ڏسي، رت ڪنهن جو جوش ۾ ڳاڙهو نه ٿيو. پڪ سمجهو سنڌ جو چاڙهو نه ٿيو!

جي اڃا ڦرمار ۽ ڏاڙا رهيا. - لوفرائي راهه ڏي لاڙا رهيا، خون، اغوا ۽ اڃا گولي هلي. - رت ريئي جي اها هولي هلي، پاپ کان پالهو اڃا پاڙو نه ٿيو. - پڪ سمجهو سنڌ جو چاڙهو نه ٿيو!

روز ٿئي ٿو مال و زر جو خاتمو. - جان عزت گهر جو خاتمو، قوم سان تو قوم جو ڪاٺيو وڙهي. - هي ڏسي ڪئي دانهن موئن جي ڌڙي، جي لطيفي لات ڏي لاڙو نه ٿيو. - پڪ سمجهو سنڌ جو چاڙهو نه ٿيو!

پاءُ کي ٿو پاءُ ماري يا ڪڍي. - يا گهري ٿو پُنگ يا گولي هڻي، ريت اهڙي جي اڃا جاري رهي. - قوم لاءِ هر رات هينئن ڪاري رهي، جي تنواري تند ڪو تاڙو نه ٿيو. - پڪ سمجهو سنڌ جو چاڙهو نه ٿيو!

قومي شاعر فرض ٿو پورو ڪري. - هي به 'عاجز' قرض ٿو پورو ڪري، وات ڪهڙي آ ڦڙي ڪهڙي سڌي. - هيڏي ساري نصيحت کي ٻڌي، جي اڃا پي جوان هي چاڙهو نه ٿيو. - پڪ سمجهو سنڌ جو چاڙهو نه ٿيو!

ته مرڪي هوشوءَ جو ڪردار

پاڻيءَ جي ڪا ليڪ نه آهي آ پٿر جي هيءَ ليڪ،
آزاديءَ جي سيد جيڪا شروع ڪئي تحريڪ،
ڪوڪ گني پنهورن پهتي وڙهندا وير وڌيڪ،
تنهنجي منهنجي منزل ساڻي اچي وئي نزديڪ،
عذر تشدد وارو جملو ڪڍي ڪٽو هٿيار،
ته بهڪي سيد جي مزار ته مرڪي هوشو جو ڪردار!

سچ جي خاطر گهاٽي پيڙيو مرڪيو ته به مخدوم،
قوم بلاول جي ڪيئن رهندي مجبور ۽ محڪوم،
سوچ سگهو نه ته هڙئي حرامي ڪندا ويندا محروم،
هاڻي نه ڪوئي ظالم رهندو يا ڪوئي مظلوم،
ڪانپاڻيءَ جي هڪ ڪڙي سان جهوري وجهه هي چهار،
ته بهڪي سيد جي مزار ته مرڪي هوشو جو ڪردار!

تحريڪن ۾ سال لڳن ٿا سال ڪٿي ويندا،
هيڏا هيڏا ٿيندا حال ڪٿي ويندا،
لال لهوءَ ۾ لال لکين رومال ڪٿي ويندا،
صدين کان جي سوال ڪرين ٿو سوال ڪٿي ويندا،
پلا پاڪر پيند ڪٿي تون مار هڙئي مردار،
ته بهڪي سيد جي مزار ته مرڪي هوشو جو ڪردار!

مفاهمت جي لفظن ماري نيٺ ڪيا نقصان
مزامحت جي مهميرن ٿي ملهايو ميدان
مار تنهن جو مان مٿانهون مري پئين ته مهان
بزدل بازي هاري ويندا ڪٽيندا دريا خان
جيچل جو جن ڪير ملهائي نانگا ٿي شرور
ته بهڪي سيد جي مزار ته مرڪي هوشو جو ڪردار!

تنهنجي مال تي مازا ماڻهو ٿي ويا مالا مال
پوءِ به تنهنجو گهر ڏٺي مان ڪو نه ڏسان ٿو حال
جوت چنيسر واري چڪنا چور ڪري هر حال
گهر در پنهنجا گهٽ سنڀالي ويهي ره هر سال
ڪات ڪهاڙي ڪوڏر ڏاڏو چاڻو چوڪيدار
ته بهڪي سيد جي مزار ته مرڪي هوشو جو ڪردار!

ڊوڏيلا هي ڏيهر سمورا ڏاهي ڇڏن سارا
ڀورا نارا اٿلي پوندا پنهنجا سڀ نارا
جيئي سنڌ سڌائين جيئي مار آهي سحر
سازيون ڪڻڪ ڪوسن وارا جهومن جيئن ٻارا
بني بني تي ٻارا آبائي ان جا ڪيچ ڪرار
ته بهڪي سيد جي مزار ته مرڪي هوشو جو ڪردار!

ناظم، مئسٽر، آصف، جو اتحاد به ڳڏ ٿوسان،
سرڪش ۽ مدهوش ۽ منشي، شاد به ڳڏ ٿوسان،
تاج، مجيدي، خاڪي، دادن داد به ڳڏ ٿوسان،
سائل ۽ سرويچ، عادل، آزاد به ڳڏ ٿوسان،
تون به چٽو آزاديءَ جو نعرو هڻ ٿوراءِ،
ته پهڪي سيد جي مزار ته مرڪي هوشو جو ڪردار!

’عاجز‘، راشد، آريسر استاد به ڳڏ ٿوسان،
تاجل ۽ شمشير، اياز، امداد به ڳڏ ٿوسان،
سجڻ، سامي، شاه، سنڌا ارشاد به ڳڏ ٿوسان،
فکر، سيد، سنڌڙي زنده آباد به ڳڏ ٿوسان،
آزاديءَ جا ڳاڙها جهنڊا جهولاڻي هڻ يار،
ته پهڪي سيد جي مزار ته مرڪي هوشو جو ڪردار!

ننڌڪا نماڻا

اڃا جي رهيا ذهن پنهجا پراڻا،
 ڏٺا دشمنن کي جي هت دوستاڻا،
 ته پوءِ ٿاڪ ٿيندا سيئي تنهنجا ٿاڻا،
 ته پوءِ تنهنجا حق چٽا مالڪاڻا،
 اڃا جي رهيا سڀني اڀوجه اڀاڻا،
 ته گهر گهاٽ ٿيندا ننڌڪا نماڻا!

سجڳيءَ جو آ دؤر اک کول سائي،
 اکر آڇي جا به ٿي ٻول سائي،
 اٿي ڏيه مان ڪي ڏچا ڏول سائي،
 ڳلو زندگيءَ جو سگهو ڳول سائي،
 رهيا تنهنجا راجن اهڙا اڀاڻا،
 سڄا سڀيتا ۽ سگهه سڀاڻا!

همت ساڻ ڪر ڪا حقن جي حفاظت،
 هي ورثا وسائل اباڻي امانت،
 رهي سنڌ آ صدين کان سلامت،
 پڇاڙي ۾ موڳا ڪڍي مت ملامت،
 مڏيون مال محفوظ رک مائتاڻا،
 متان ائين وڃائن دليريءَ جا داڻا!
 ته پوءِ ٿاڪ ٿيندا سيئي تنهنجا ٿاڻا

سڄي سنڌ ڌرتي جي ڪيئي ڪمائي،
 سڃا سامراجي ويا ڪوڙ ڪائي،
 وڌئون ماري ڪيئن ماروي سنڌ ڄائي،
 اڃان ٿو چوين تون ته ٿيندي چڱائي،
 لهو لال ڪيئي ٿيا راج رائي،
 ڪمين سنڌا ڪر ڪئي ڪافراڻا!

اٿئي ڇاپلوسي هي رهڙن رواجي،
 سڃا ڪونه ٿيندا ستور سامراجي،
 سٺا قوم سيد جي صداما سماجي،
 قدم ڪو اٿي ڪڍ ڪڍ اجتجاجي،
 انهن ڪي چڱي ريت ٿو مان سڃاڻا،
 انهن جي جيڪي تمنا ڏيئي لاڙڪاڻا!

ڇڳو ٿئي مڪارن جي ڇڏ دوستي،
 ڇڏي عارضي ڏي خوشامد خوشي،
 ڏنا زهر ٿئي جن سڄي زندگي،
 ملن مت ميارون ڪي جيجل مٺي،
 ٻڄا تنهن ڌرتي ٽڪي تي وڪاڻا،
 مٿان سنڌ عاجز ڪري پو پڇاڻا!

هي چهار نه جهرڪي رهڻي آ

ڪجهه	پادر	پاڻي	ڪرڻو	آ
پاڻي	لڻي	پاڻي	ڪرڻو	آ
ٻوٽ	بلي	جو	پيڇو	آ
اعلان	اهوئي	ڪرڻو	آ	
يا	غز	آهي	يا	پرڻو
يا	مارڻو	آ	يا	مرڻو

پالڻ	ڪڍي	آ	پادر	لڻ
هن	ڏور	جڳي	نادر	لڻ
مڪارن	هن	دل	ڪارن	لڻ
غدارن	لڻي	اهياري	لڻ	
جڳي	ڏيمن	جڳي	ٿا	لاف
ٿا	جيتاري	سند	خلاف	هڻن

اڄ	ڪاه	اڻي	تنهن	وڃي
پنجاه	جڳي	ڊنگ	وڃي	تي
خاموش	رهين	هر	پيڙي	تي
گڻ	هاڻ	گليلي	گيري	تي
هي	جهار	نه	جهرڪي	رهڻي
پر	ڪوشش	توڪي	ڪرڻي	آ

اڃ ڪڍڪ ۽ سيارپون سار اٿي،
 نه ته ڪيائي ويندي جهار اٿي،
 ائين مڃت نه ڪا تون مار اٿي،
 ڪر هت پنهنجا هٿيار اٿي،
 هي انب ۽ ڪيلا تنهنجا هن،
 هي گهٽا پيلا تنهنجا هن!

هي سولي ٻاهي سار ادا،
 ڪجڙ ڌيان اندر ۾ ڌار ادا،
 جي آيت سر تي بار ادا،
 اٿي سنڌ جي سيند سنوار ادا،
 اڃ سنڌ جي وڪري بازي آ،
 اڌ زاج رٿل اڌ راضي آ!

او پاريجا او لاڙيجا،
 او اترادي او ڪڇي جا،
 او ٿر جا ٿري ماڙيجا،
 او ڪاٺيو ماڻهون ڪاڇي جا،
 اڄ شينو ٿاڻي نڪري پئو،
 سر سانگ تي اٿي نڪري پئو!

حالات سڃاڻي نڪري پئو،
 سر سنڌ سان پائي نڪري پئو،
 هاڻي جو هاڻي نڪري پئو،
 ميدان کي ماڻي نڪري پئو،
 نقصان نفعي کي تور ڪڍي،
 پو پيدا ڪر ڪو شور ڪڍي!

تقدير سنواري وڃ پنهنجي،
 ۽ پيڙي تاري وڃ پنهنجي،
 هر چال سڌاري وڃ پنهنجي،
 جند جان جباري وڃ پنهنجي،
 جي ڊيم مخالف ٺاهي ويا،
 چڻ قوم جو ڪم ئي لاهي ويا!

عاجز به اياڻو چو ٿيندو،
 هر ٿاڪ تي ٿاڻو چو ٿيندو،
 هر گهاٽ تي گهاڻو چو ٿيندو،
 هي شعر پراڻو چو ٿيندو،
 هر ڳالهه ٿو سمجهي سرگاڻي،
 درياه ۾ وهندو قل پاڻي!

پَنو هي سامراج جا

امير مير پير سپ ننڍا وڏا وزير سپ،
اهي وڪيل ضمير سپ - اهي ڪٿل ضمير سپ،
پنو هي سامراج جا - ۽ پاليل پنجاب جا،
چون ٿا ڊير ٺاهيو - اسان چئون ٿا ڏاهيو!

اگر عزم اٿل هجي - ننڍو وڏو ٻڌل هجي،
پوءِ ڊير ڪو ٿل هجي - ڇو نه سنڌ لکيل هجي،
جبر سان سڀنيو ساهيو - سرن جا سانگ لاهيو،
چون ٿا ڊير ٺاهيو - اسان چئون ٿا ڏاهيو!

پني جا گل گلاب جا - سپاهي سامراج جا،
اسان مثل عذاب جا - وڏي اسي پنجاب جا،
جڏهن قهر ڏي ڪاهيو - سرن جو سانگ لاهيو،
چون ٿا ڊير ٺاهيو - اسان چئون ٿا ڏاهيو!

اگر ڏڪيو ٿا جنگ ڏي - تڪيو ٿا منهنجي منهن ڏي،
ڏسي جهنڊي جي رنگ ڏي - پلي پوءِ هيڏي تنگ ڏي،
سنڌوءَ ۾ خون واهيو - سرن جو سانگ لاهيو،
چون ٿا ڊير ٺاهيو - اسان چئون ٿا ڏاهيو!

سنڌ ۾ ڌاريا نامنظور

اڀريو جي - ايمر جو منشور - ٻيهر مڇريا هن منصور،
دش ٺاهيو آ دستور - سنڌ ۾ ڌاريا نا منظور،
ڌاري آبادي جي ڌڻ - لائو تن من ۾ آ ئي،
پيٽ تنهنجو ڪڍو نور - سنڌ ۾ ڌاريا نامنظور!

ڪپ هڻي ڇو ويهي ويو آن - پهر پڄاڻي پيهي ويو آن،
بي ڏيها ٿي ڏيهي ويو آن - لوڻ ڦٽن تي ٿهي ويو آن،
پيشي پاڙون پور - سنڌ ۾ ڌاريا نا منظور!

نڪري وڃ پر هٿين خالي - مال مڏيو سڀ منهنجي مالي،
هٿري بڻجي آئين سنوالي - ٿي چڻ ويٺي وارث والي،
نڪتين نسواري تاسور - سنڌ ۾ ڌاريا نا منظور!

منهنجي ڌرتي منهنجا ڍنگ - ٽڙيا تو ٿه ڪيا ڍنگ،
ڌاريا توسان جاري جنگ - تنهنجي رت جا ريتا رنگ،
ٿيندا ملڪن ۾ مشهور - سنڌ ۾ ڌاريا نا منظور!

گوريالن جي گولي سامهون - بلوانن جي بولي سامهون،
بارودن جي جهولي سامهون - چرنيلن جي ٽولي سامهون،
پاڙيا پرندا هن پريور - سنڌ ۾ ڌاريا نا منظور!

‘عاجز’ اٿندا ارڏا هاڻي - سنگينن سان سينن تائي،
منزل جسقم جسمر ماڻي - ڏاها ڄاڻ انهي کي ڄاڻي،
گهاتو ڪندا آهن گهور سنڌ ۾ ڌاريا نا منظور!

گواهِي سنڌ جي

دِش جا غدار تون ڪو ڌيان ڌارين ڪو نه ٿو،
چال پنهنجي ڪي اڃان پي تون سڌارين ڪو نه ٿو،
ڌاري آبادي ڪي ڌرتي تان ڌڪارين ڪو نه ٿو،
دِش خاطر خون ڇو ڦڦڙو پيه هارين ڪو نه ٿو،
لالچي اولالچي غدار سٽندو دِش جا ٿا

ٽيڪ تنهنجي سان اچي ٿي لٽو ڌاري سنڌ ۾،
ڪي ٿي افغاني پنجابي ۽ ٻيھاري سنڌ ۾،
غير ڇو قبضو وڃي ٿيندو ٿو ساري سنڌ ۾،
ڌاري توکي وٺي وٺي آبادڪاري سنڌ ۾،
تنهن لاءِ بي غيرڪي آباد آڻي ٿي ڪري،
حيف تنهنجي حال تي هي سنڌ هاڻي ٿي ڪري!

ڌاري آبادي نه آندي آ تباهي سنڌ جي،
هي هتي چاهن ڪرڻ ٿا بادشاهي سنڌ جي،
قوم ماري ٿي وڃي هي بي گناهي سنڌ جي،
لالچي ڪهڙي پوءِ ڏيندين تون گواهِي سنڌ جي،
پئسن خاطر ٿو وڃائين خير خواهي سنڌ جي،
ڪنڌ تنهنجي ۾ ٺهي ٿي فت ڦاهي سنڌ جي!

قوم ساري جو ته جسقم ۽ آ جسقم کي سلام،
تي ڪري هي قوم آريسر شفيع جو احترام،
جي تڙي ڌاريا سڏائين سنڌ جيچل جا غلام،
ڪارناما هي ڏسي تن جا لکيو عاجز ڪلام،
ڌاري آبادي تڙي آجو ڪندا هي سنڌ کي،
سن ۾ پيهي تڙي اوچو ڪندا هي ڪٽڻ کي!

ڌاريا توسان آهي جنگ

هوشو چئي ٿو همت ڌار - ڏولھ چئي ٿو غيرت ڌار،
سنڌي ماڻهو ٿي بيدار - ڌرتي جا ڪن ڌاريا مار،
وقت جي چارڻ چوريو جنگ - ڌاريا توسان آهي جنگ!

نڪري وڃ پناڻ پنجابي - ٿيندي نه ته پو خون خرابي،
گوريلن جي جنگ جوابي - ڌرتي ٿيندين رنگ گلابي،
ريٽا ٿيندا سارا رنگ - ڌاريا توسان آهي جنگ!

گوڏر غوقا او نسواري - نڪرڻ جي ڪر تبت تياري،
چاجي محبت چاجي ياري - تومان ڏپ اچي ٿي ڌاري،
ڪٽبو تنهنجو ڪنڌ ۽ ٽنگ - ڌاريا توسان آهي جنگ!

لوڏ ڏسي هي ڌارين واري - باه بغاوت جي مون ٻاري،
سوچ نه هلندي ڪا سرڪاري - ٿيندي قوم سنڌي سنواري،
دنگي وٺا پنهنجا دنگ - ڌاريا توسان آهي جنگ!

جسقم جسمر جانيون گهوري - وڙهندا ڪچي ڪاچي ڀوري،
ڌارين جا ڪل پانڊا پوري - سوريءَ ڏي سڀ سرڙا گهوري،
اتندا 'عاجز' ڪل اڙينگ - ڌاريا توسان آهي جنگ!

علم بقا جو کوڙبو

سنڌوءَ تي ڏينر ڪوئي پي اگر ڪنهن جوڙيو،
انهيءَ کي نيٺ توڙبو - علم بقا جو کوڙبو،
علم بقا جو کوڙبو - سنڌوديش جوڙبو!

هي قوم جو آ فيصلو - ڀلي وڌي پوءِ معاملو،
اسان کي ٿل نه ٿو ڪبي - سنڌو سڪل نه ٿو ڪبي،
ٻنڌن جو حل نه ٿو ڪبي - خطو ڪٽل نه ٿو ڪبي،
سڄي ڄمار لوڙبو - علم بقا جو کوڙبو!

او تعصبي او دشمنو - سنڌين جا چو ٿا چنو،
سفر گذر جي لئي پنو - وڃي پو ڪم ڪيو ڪنو،
اسان سان پائي چڏيو - ڏکڻ سڪن ۾ نه سنڌيو،
تتي ته رشتو توڙبو - علم بقا جو کوڙبو!

اسان جي هر ڀڃڻ ۽ ڪيڀر جو آ فيصلو،
اسان جي خاص خلق ۽ خمير جو آ فيصلو،
هي سنڌ جي ته غيرتي غيور جو آ فيصلو،
هي قوم جو فيصلو ضمير جو آ فيصلو،

عقوبتون سهي سهي نه ٿا سگهون ڪئي رهي،
سرن تان ماس روڙبو - علم بقا جو کوڙبو!

تيسٽائين جاري رهندي ڌاري آباديءَ سان جنگ

جيسٽائين اجرا پالها آجا ٿيندا پنهنجا دنگ،
تيسٽائين جاري رهندي ڌاري آباديءَ سان جنگ!

غيرت مند غيور ته ڪوئي ڪونه ڪندو برداش،
باقي لويي ناڳي چوندا غيرن کي شاباش،
جيسٽائين غدارن جي اٽڪيل هوندي تنگ،
تيسٽائين جاري رهندي ڌاري آباديءَ سان جنگ!

شايد ثاني تادر جهڙا جڳ ۾ جاگيا هن،
ليڪن ثاني هوشو جهڙا جوان به ساگيا هن،
’مرسون مرسون سنڌ نه ڏيسون‘ اهڙا هن اڙنگ،
تيسٽائين جاري رهندي ڌاري آباديءَ سان جنگ!

غير ٿا سمجهن شايد سنڌ گذرن ڪاڏي آ،
يالا تنهنجي ڀل وڏي هي وائي بادي آ،
طوفانن سان ڇا تون ترندين ڌرتي ٿيندي ريتو رنگ،
تيسٽائين جاري رهندي ڌاري آباديءَ سان جنگ!

الٽيميٽم منهنجو تولا پائهن وڃ نڪري،
نه ته پوءِ شينهن آڏو پنهنجي ڍاڙ نه هڻ بڪري،
تڪڙي تڪڙي تنهنجي خاطر ٿيندي ڌرتي تنگ،
تيسٽائين جاري رهندي ڌاري آباديءَ سان جنگ!

‘عاجز’ ارڏا سرڏا سڀئي سات ڏي هلندا،
پوءِ ڏسون هي ڌاريا ڪهڙي ڌرتي تي هلندا،
سنڌڙي صاف سھاني ٿيندي ساوا ٿيندا رنگ،
تيستائين جاري رھندي ڌاري آباديءَ سان جنگ!

يا ڪفن يا وطن

لفظ سورهيه سنڌا گونجندا ٿا رهن،
سي پڙاڏي مثل ٿا ڪنن ۾ ٻرن،
ديس مظلوم جا ماڻهون ڇا ٿا گهرن،
ڪنڌ منصور جا وار ڏي ٿا سرن،
موت يا زندگي يا ڪفن يا وطن،
ديس توساڻ منهنجو هي آهي وڃن!

جر تحريڪ ڌرتي جي خاطر ٺهي،
ڳالهه سورهيه ۽ سيد جي آهي سهي،
غير ڪي تون تڙي پئو امن سان رهي،
هي جواني اٿي زيت ويندي وهي،
تن جي نعرن کان ڪيئي تتون ٿا ٺهن،
موت يا زندگي يا ڪفن يا وطن،
ديس توساڻ منهنجو هي آهي وڃن!

قيد جيل ڪوڙا هي ڦاهيون ۽ گهاٽا ڏسي،
ڪين مڙيا اکين ساڻ راڻا ڏسي،
سنڌ سيد سمورا ماڻا ڏسي،
۽ هنن ۾ دليري جا داڻا ڏسي،
سر بچائڻ بهانا بڻائي نه ڇڏ،
موت يا زندگي يا ڪفن يا وطن،
ديس توساڻ منهنجو هي آهي وڃن!

تُون انهي قوم جوئي ته اولاد آن،
سنڌ ڌرتي جو وارث تون فولاد آن،
تون به اهڙن ارادن جي ايجاد آن،
تون سچن سورمن جو ته بتياد آن،
پو ته ڪردار 'عاجز' اهي ٿي ڪڇن،
موت يا زندگي يا ڪفن يا وطن !
ديس تواسان منهنجو هي آهي وڃن !

هي جوءَ بچايو

هي جوءَ بچايو ۽ بچا جان بچايو،
 سروِيچ تي هن سنڌ سنڌو ساھ بچايو،
 سامي کي بچايو ۽ سچل شاھ بچايو،
 دودا تي سنڌو ديش جو درياءَ بچايو،
 جو سنڌ سڪائي ٿو اهو سِرُ نه بچايو،
 ڌارئي جو سنڌ ديش ۾ هڪ گهر ته بچايو!

ڌرتي جي مٺي مادري ٻولي کي بچايو،
 لڄپال مٺي ماءُ جي جهولي کي بچايو،
 چڪتاڻ مان مهراڻ جي چولي کي بچايو،
 لَلاه اڄ لطيف جي ٻولي کي بچايو،
 اتحاد ۽ اتفاق سان تحريڪ هلايو،
 دودا تي سنڌوديس جو درياءَ بچايو!

مهراڻ ۾ مستي نه اها آهي پراڻي،
 واري آ رڳو واري، ڦري ڪير ويو پاڻي،
 هي ڳالهه اياڻا تون نه ٿو ڏيان تي آڻي،
 درياءُ آ مهراڻ اباڻن جي اباڻي،
 مهراڻ جا وارث ڪا اٿي باھ مچايو!

اسان جو سامراج سان تضاد آ

حقيقتون حقي ڏسو ته ڪنهن ڪيو فساد آ،
نه جنگ آ نه جاڙ، آ جي آ ته اختلاف آ،
انهيءَ تي سامراج ٿيو ته سنڌ جي خلاف آ،
اسان ٿا سنڌ لاءِ مرون اسان جو هي بنياد آ!

اوهان ٿا سنڌ کي ڪسيو اوهان جو هت مفاد آ،
جي جنگ آ ته جنگ آ جي ٺاهه آ ته ٺاهه آ،
اسان جي سنڌ آ سڄي اسانجو ئي درياھ آ،
انهيءَ چوڻ ۾ دوستو ته ڇا گناهه آ!

تڏهن ته احتجاج جي اسان وٺي هي راهه آ،
جو سنڌ ۽ درياھ کي اوهان ڪيو تباهه آ،
اسانجي سامراج کي هاڻي اها صلاح آ،
اسان کي ديش ڏيو جي ته پوءِ اوهان سان ٺاهه آ!

هي لفظ هن لطيف ۽ جي. ايم جي ضمير جا،
هي لفظ هن اصول جي اسير جي ضمير جا،
هي لفظ هن شهيد رهبر حق جي جناب جا،
هي لفظ هر غيور قوم جي ته انقلاب جا!

آزادىء جا گاتھا جھنڊا

چؤستا

جٽ

او پهلوان ماڻهو! او نوجوان ماڻهو!
تون ننڊ ۾ پيو آن هو جهور پيو تو جاڳي،
۽ لاجواب آن جو منشور پيو جاڳي،
تو کي مٺي آ ڪُسي هن کي مٺي آ ڌرتي،
تون بي ڌيان ماڻهو! هو ٻا ڌيان ماڻهو!

ڪٿا

ڪٿا هي سامراج جا سماج مان ڪڍي ڇڏيو،
ننڍا وڏا هي راج جي رواج مان ڪڍي ڇڏيو،
بغاوتن مڙهڻن شهادتن جو دؤر آ،
هي پُرامن جا لفظ احتجاج مان ڪڍي ڇڏيو!

ڌاڙيلن جي دؤر ۾ لکيل

رُنا رات کي نيڻ تازا رُنا،
ڏسان ٿو ته پٽ ۽ ڍرازا رُنا،
رُنا سن ۽ ٽلتي ۽ مڪلي مقام،
خدا آباد مسجد جا رازا رُنا!

سُڪل سال جي ڪنهن گهڙي پئي رُنو،
سُجِي گهر جي ڪرف ۽ ڪڙي پئي رُنو،
اڄ ڪنڌ هيڏي ڪڍي جو ڏسان،
ته مياڻي ۽ موهن ڌڙي پئي رُنو!

بغاوت ڪنداسون

آهيان سنڌ پيتو — ڀلي مونکي پيتو،
 خطرناڪ ٿيندو آ اسان جو ڪيتو،
 مان جالي ته ناهيان — بنگالي ته ناهيان،
 بهاري ته ناهيان — حوالي ته ناهيان!

نه افغاني آهيان — نڪو مان مهاجر،
 مان ڌرتيءَ جو وارث مان ڌارئي لئي پاڌ،
 ڏيان سنڌ درياهه ڇا لئه سگائڻ،
 نه ايندي آ مونکي حقيقت لڪائڻ!

ڇهه سئو

هاڻي پائي پڌرا ٿيندا تنهنجا سارا ڪوڙ
سنڌي ماڻهو جلدي وجهندا ڌاري آبادي کي ڌڙو
گوريلن جي گونج اٿي - بارودن جي باهه ٻري آ
پنجابين جي چيلهه پڇي ۽ نسوارين کي ٻارن پور
ڌاري ڌر جا ڌاريا ماڻهو مور نه سڃا ٿينداسي
مت مٽي جا مور نه ٿيندا - پئجي وئي هي آ پروڙ

'عاجز' سرگاڻي مزاحمتي ۽ انقلابي شاعر آهي. هو لاڙڪاڻي ضلعي ۾ ڏوڪري
 تعلقي جي ڳوٺ صويدار سرگاڻيءَ ۾ پهرين جنوري 1960ع ۾ ڄائو. پيشي جي
 لحاظ کان رٽائرڊ استاد آهي. جڏهن ته سندس تعليم ٻارهين جماعت آهي. عاجز
 سرگاڻي عوامي شاعر ڊاڊن فقير کان متاثر ٿي 1975ع ۾ شاعري ڪئي. سندس
 ڪلام سڄي سنڌ ۾ پسند ڪيو وڃي ٿو. 'عاجز' سرگاڻيءَ جا همعصر شاعر احمد
 خان مدهوش، ميهڙ فقير، سرڪش سنڌي، راشد مورائي، تاج جويو، ناظم منگي،
 اسحاق راهي ۽ قاضي مقصود گل آهن.

- اڪبر ڍڪڻ

پڙهندڙ نسل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻُڪُ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻَ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ جڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪڙهندڙ، پَرندڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سگهجي ٿو، پَر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هڪ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پَن) ڪا به تنظيمَ ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پَڪَ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پَنَ جي نالي کي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پَڪَ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وڻن جا پَن ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پَن به مختلف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ڀرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَن ڪا خصوصي ۽ تالي لڳل ڪلب Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پَن جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پَن پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پَن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پَن کي کليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وَس پٽاندڙ وڌ کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليڱگن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي همٿائين. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رڪاوٽ کي نه مڃين.

شيخ آياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٽ، پُڪارَ سان
تَشْبِيه ڏيندي انهن سڀني کي بَمَن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو
آهي. اياز چوي ٿو ته:

گيتَ به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

.....

ڄڻ ڄڻ ڄاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ چُپن ٿا؛
ريٽيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهراڙ چُپن ٿا؛

.....

ڪالهه هُيا جي سُرخ ڪُڻن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
گيتَ به ڄڻ گوريلا آهن.....

.....

هي بيت اُٿي، هي بَمَ - گولو،

جيڪي به ڪُٽين، جيڪي به ڪُٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نه آ، هي بيتَ به بَمَ جو ساٿي آ،
جنهن رڻ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چَمَ جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته ”هاڻي ويڙهه ۽
عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني
آهي.

پَنَ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نصابي ڪتابن تائين
محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج
۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي
پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نصابي ڪتابن
سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پڻ سڀني کي چو، چالاءِ ۽ ڪينئن جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پڻ پڻ جو پڙلاءُ.“
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)